

**KATARZYNA KARWACKA, OLGA NAPIONTEK,
MIŁOSZ UKLEJA, DARIUSZ ŚMIECHOWSKI**

Przewodnik dla bibliotekarzy o tworzeniu atrakcyjnej oferty działania bibliotek publicznych dla młodych ludzi

**fundacja
civis polonus**

SPIS TREŚCI

1. Co to znaczy: oferta biblioteki dla młodych ludzi?	3
2. Oferta biblioteki dla młodych ludzi tworzona jest z młodymi ludźmi	12
3. Rola społeczna biblioteki i bibliotekarzy w stosunku do młodych ludzi	16
4. W jaki sposób pracować z młodymi ludźmi na codzień?	23
5. Przestrzeń biblioteki zachęca młodych ludzi do korzystania z jej oferty	30
6. Tworzenie miejsca – współczesna biblioteka miejscem własnym i dla wszystkich	56
DODATEK 1: Biblioteka dla młodych ludzi według IFLA	69
DODATEK 2: Spis zasobów dotyczących młodych ludzi w bibliotece	74

1 Co to znaczy: oferta biblioteki dla młodych ludzi?

Pojęcie oferta biblioteki oznacza całokształt działań kierowanych przez bibliotekarzy do młodych ludzi. A zatem owa oferta stanowi odpowiedź bibliotekarzy na pytanie, które może paść z ust młodzieży: „Biblioteka? A co to takiego?”.

Zachęcamy, aby spojrzeć na ofertę adresowaną do młodych ludzi w sposób całościowy. Biblioteka to ludzie, miejsce, działania i zasoby.

Biblioteka to ludzie

Młodych ludzi do biblioteki zapraszają dorośli – bibliotekarze i bibliotekarki. To od ich postawy, otwartości i zaangażowania zależy, czy przedstawiciele młodzieży uznają, że są mile widziani w bibliotece. Bibliotekarze muszą zatem mieć w sobie gotowość do pracy na rzecz młodych ludzi. Chodzi tu zarówno o stworzenie dla nich fizycznego miejsca i opracowanie programu działań, jak i o zapewnienie interesujących książek i innych zasobów oraz dostępu do wiedzy. Bibliotekarze powinni także doskonalić swoje kompetencje do pracy z młodzieżą.

Biblioteka to miejsce

Jeśli chcemy, żeby młodzi ludzie byli aktywnymi użytkownikami biblioteki, jej przestrzeń musi być dostosowana do potrzeb, gustów i estetyki młodych ludzi. Ważne jest zapewnienie specjalnego, wydzielonego miejsca, które pozwoli młodym czuć się u siebie. Chodzi o miejsce, którego wygląd i sposób urządzenia będzie przekazywać młodym ludziom komunikat: „Tu jest miejsce dla Ciebie, zapraszamy Cię!”.

Tak dzieje się już w przypadku dzieci – specjalnie urządzone kąpiki, pomalowane na odpowiednie kolory i wyposażone w specjalne meble komunikują najmłodszym, że biblioteka stanowi dla nich przyjazną przestrzeń.

To samo zróbmy dla młodzieży! Wydzielmy specjalne miejsca, w których będzie możliwość swobodnego czytania, rozmawiania, korzystania z komputera. Miejsce to powinno także oferować możliwość ekspresji zainteresowań młodych ludzi. Przeznaczmy więc kawałek ściany na prace młodych ludzi, plakaty itp.

Co istotne, w tym miejscu powinny być zgromadzone zasoby adresowane wyłącznie

do młodzieży, bowiem młodzi ludzie nie chcą być umieszczani w kategorii „dzieci i młodzież”. To są dwie różne grupy o bardzo różnych potrzebach, poświęćmy więc uwagę każdej z nich oddzielnie!

Biblioteka to działania

Biblioteka jest miejscem zdobywania wiedzy i obcowania z kulturą, a w przypadku społeczności wiejskich jest często jedyną instytucją zapewniającą taką możliwość. Dlatego tak ważne jest to, aby program działań pozwalał młodym ludziom zarówno na ekspresję twórczą, jak i na uczestnictwo w kulturze poprzez kontakt z literaturą, malarstwem, teatrem czy muzyką. Biblioteka to także źródło wiedzy i informacji. Ważne jest, by oferta działania biblioteki zapewniała młodym ludziom wsparcie w pozyskiwaniu informacji i nadawaniu im znaczenia.

Biblioteka to zasoby

Tworząc zasoby biblioteki, konieczne jest uwzględnianie potrzeb młodych ludzi w zakresie tego, co chcą czytać, w jakiej formie oraz jakiej wiedzy potrzebują. Zasoby te należy gromadzić w odpowiedzi na potrzeby młodych. Równie ważne jest ich właściwe eksponowanie, aby jednak je pokazać, trzeba oczywiście wiedzieć, co ceni sobie młodzież z otoczenia Waszej biblioteki.

CO POWINNO CHARAKTERYZOWAĆ OFERTĘ BIBLIOTEKI DLA MŁODYCH LUDZI?

Zalecenia IFLA (patrz Dodatek 1) mówią o tym, że oferta biblioteki dla młodych ludzi powinna składać się z działań kulturalnych, działań edukacyjnych oraz dostępu do wiedzy. Biblioteka powinna oferować możliwość spędzania wolnego czasu oraz rozwijania czytania dla przyjemności.

Zalecenia te wskazują zatem zakres działań, warto je uzupełnić o wyliczenie charakterystycznych cech oferty dla młodych:

OBYWATELSKA

Działania biblioteki powinny ułatwiać młodym ludziom odnajdywanie się w roli obywateli, aktywnych członków swojej społeczności. Warto też, aby oferta działań biblioteki sprzyjała byciu wśród innych ludzi, współpracy, zaangażowaniu na rzecz

społeczności lokalnej, nie była zaś skierowana tylko do jednostek samodzielnie z niej korzystających. Ważne jest przeciwdziałanie izolacji młodych ludzi poprzez pozwalanie im na pożyteczne przebywanie z rówieśnikami.

OTWARTA NA TECHNOLOGIE

Młodzi ludzie lubią posługiwać się nowymi technologiami. Nie sprzeciwiamy się temu. Biblioteka, jako miejsce wiedzy i poznania, może doskonalić tę misję i realizować ją przy użyciu nowoczesnych technologii. Zastosowanie owych technologii może mieć wiele wymiarów: od informowania o ofercie po udostępnianie treści, np. za pomocą takich nośników jak tablety. Wreszcie, działania mogą mieć zarówno wymiar realny, jak i wirtualny – przykładem mogą być tu gry edukacyjne.

UŻYTECZNA

Zasoby i działania, które oferuje biblioteka, powinny być pożyteczne dla młodych ludzi i odpowiadać na stojące przez nimi wyzwania. Użyteczność oznacza również wsparcie w rozwijaniu zainteresowań młodych ludzi oraz doskonalenie ich umiejętności. Użyteczność odnosi się także do codziennych aspektów życia, takich jak zdrowie, nauka, praca, opieka nad dziećmi czy relacje międzyludzkie.

SYSTEMATYCZNA

Oferta dla młodych ludzi nie może sprowadzać się do zorganizowania nawet najwspanialszej imprezy raz w roku. Działania w ramach oferty powinny być systematyczne, co oznacza, że niektóre jej elementy, takie jak zasoby (książki, miejsce spędzania czasu, dostęp do Internetu) powinny być ciągle dostępne. Działania innego typu warto zaplanować w pewnym rytmie, dopasowanym do kalendarza szkolnego oraz planu imprez i wydarzeń w gminie, tak by się one nie pokrywały.

Oferta budowana jest w oparciu o diagnozę i priorytety

Wyżej powiedzieliśmy, co powinna zawierać oferta i jakie są jej najważniejsze cechy. To, jakie konkretne działania podejmiecie w Waszej bibliotece, jakie zasoby zakupicie oraz jak urządzicie przestrzeń dla młodych zależy od tego, jakie są potrzeby, pasje oraz upodobania – także estetyczne – Waszych młodych użytkowników.

Przed zaprojektowaniem oferty dla młodych ludzi warto sporządzić dużą planszę, na której zobaczycie, jaką grupą społeczną są młodzi ludzie w waszej gminie, bądź precyzyjniej – na obszarze oddziaływania waszej biblioteki lub filii.

Po pierwsze, trzeba ustalić, ilu młodych ludzi mieszka w obszarze oddziaływania biblioteki. Cenne jest określenie przybliżonej liczby osób w wieku 13–25 lat. Świadomość liczby potencjalnych młodych użytkowników jest konieczna do określenia efektywności dotarcia do tej grupy odbiorców. Jaki procent tej grupy społecznej w ogóle korzysta z biblioteki? Co w sensie ilościowym będzie dla Was sukcesem?

Wiek młodzieńczy to czas nauki i związanego z tym rozwoju. Dlatego trzeba ustalić, w jakiego typu szkołach uczą się młodzi ludzie oraz czego się tam uczą. Ta wiedza jest ważna dla konstruowania oferty, pozwala bowiem zaproponować młodym ludziom zasoby, dzięki którym uzupełnią oni swoją edukację szkolną; oferta biblioteki ma zatem pomóc w wypełnieniu luk, jakie pozostawia szkoła w zakresie dostarczanych treści. Jeśli młodzi użytkownicy biblioteki uczą się przedmiotów, które uważają za mało istotne dla ich przyszłości, to należy pokazać im alternatywę. Warto też dokładnie przyjrzeć się miejscu tej nauki. Jeśli pobierają ją poza Waszą miejscowością, to czy Wasza oferta w ogóle jest im potrzebna? Może miejskie, uniwersyteckie biblioteki oferują tak wiele adekwatnych pozycji, że trudno będzie z nimi konkurować? W takim przypadku warto pomyśleć o innego typu ofercie skierowanej do młodych ludzi, wyposażonych w książki przez inne biblioteki.

Kolejnym wymagającym rozpoznania wymiarem jest aktywność zawodowa młodych ludzi. Czym się zajmują, gdzie są zatrudnieni młodzi ludzie? A ilu z nich pozostaje bez pracy? Ilu pracujących odczuwa satysfakcję z wykonywanego zajęcia? To są ważne pytania, szczególnie w kontekście wysokiego bezrobocia wśród młodych oraz obserwowanego zjawiska rozbieżności pomiędzy wykształceniem (średnim lub wyższym) a wykonywaną pracą poniżej kwalifikacji.

Dla tworzenia oferty wynikać mogą z tego przynajmniej dwa wnioski. Pierwszy dotyczy tworzenia oferty wokół tematu poszukiwania pracy, rozszerzania wyobraźni o możliwych rodzajach aktywności zawodowej, także własnej przedsiębiorczości. Drugi wniosek dotyczy potrzeby nadawania sensu swojemu życiu, jeśli młodzi ludzie wykonują frustrującą pracę poniżej ich aspiracji. Wtedy to biblioteka poprzez swoją ofertę spędzania wolnego czasu może sprawić, że ich zainteresowania będą rozwijane, a kompetencje, które nie są używane w pracy, będą służyły działaniom odbywającym się w bibliotekach.

Warto tu przyjrzeć się sytuacji młodych kobiet, które w wieku do 25 lat wciąż zaliczają się do młodzieży, są już jednak w tym czasie żonami i matkami. Oferta biblioteki może wspierać je w wykonywaniu tych ról, doskonaleniu się i budowaniu satysfakcji z prowadzenia domu czy wychowywania dzieci.

Kolejny ważny wymiar poznania młodych ludzi to kwestia wykształcenia rodziców. Wykształcenie bowiem często ma wpływ na wartości wychowawcze rodziców: na to, czy czytanie dla przyjemności jest w domu dobrze widziane, czy też postrzegane jako bezużyteczne marnowanie czasu. Wykształcenie rodziców ma wpływ na ich aspiracje dotyczące dzieci oraz przekonanie o wartości obcowania z kulturą. Należy zatem mieć świadomość, że w wielu przypadkach młodzi ludzie, których rodzice mają podstawowe lub zawodowe wykształcenie, mogli nie być przez nich zachęceni do podejmowania aktywności kulturalnych. Tworząc zatem dla nich ofertę, konieczne jest zapewnienie im bezpieczeństwa w nowej sytuacji obcowania z muzyką, literaturą czy malarstwem.

Chcąc pracować na rzecz młodzieży, trzeba przyrzeć się jej sytuacji materialnej. Na ile ona pozwala młodym ludziom na korzystanie z kultury na zasadach komercyjnych?

Jeśli w Waszej gminie jest spora grupa niezamożnych młodych ludzi, to można przypuszczać, że wydatki na książki, kino czy teatr są ograniczone ze względu na pilniejsze potrzeby. Ważne jest wtedy skierowanie odpowiedniej oferty właśnie do tej grupy młodych ludzi, by w ogóle mieli oni szansę na rozwój swoich kompetencji kulturowych.

Aby skonstruować atrakcyjną ofertę dla młodych, warto przyrzeć się temu, w jaki sposób obecnie młodzi ludzie korzystają z kultury. Które instytucje mają im coś do zaoferowania? Na czym ta oferta polega (trzeba strzec się powielania pomysłów) oraz kto z nich korzysta (nie należy dublować oferty dla tej samej grupy odbiorców)?

Warto także zobaczyć, co młodych ludzi interesuje oraz w jakich wydarzeniach chętnie uczestniczą. Zatem znajomość sposobu korzystania z kultury ułatwia stworzenie oferty konkurencyjnej w stosunku do propozycji innych instytucji, a także pokazuje puste pola, a więc dziedziny kultury (literatura, muzyka, sztuka), które w ogóle nie są dostępne dla młodych ludzi.

Polecamy także przyjrzenie się miejscom, w których możemy spotkać młodych ludzi. Przyczyny są oczywiste – możemy wtedy na przykład po prostu do nich pójść, żeby przedstawić im ofertę. Wartościowe jest przyjrzenie się tym miejscom i przeanalizowanie tego, co stanowi o ich atrakcyjności dla młodych ludzi. Często jest to zapewnienie odrębności, brak intensywnego nadzoru dorosłych, swobodna atmosfera.

Wreszcie, zanim zaproponujemy coś młodym ludziom, pochylmy się nad ich problemami. Co stanowi najważniejszy problem młodych ludzi w Waszej gminie? Czy jest nim bezrobocie, nuda, trudności w nauce? A może trudne relacje z dorosłymi czy brak swojego miejsca? Te problemy należy znać, bo Wasza oferta działań kulturalnych powinna przyczyniać się do ich złagodzenia. Ponadto, jeśli Wasze działania będą korespondowały z potrzebami i trudnościami, z pewnością zostaną przez młodych uznane za pożyteczne i adekwatne.

Oferta budowana jest w oparciu o priorytety

Biblioteki publiczne, jak wszystkie instytucje publiczne, działają w sytuacji ograniczonych zasobów: finansowych, lokalowych, ludzkich i czasowych. W związku z tym nie jest możliwe w równym stopniu zaspokojenie wszystkich potrzeb wszystkich członków społeczności lokalnej, w tym także całej grupy młodych ludzi. Dlatego warto jest definiować priorytety. Trzeba odpowiedzieć sobie na pytanie: jaka część oferty (np. dostęp do księgozbioru) jest powszechna, a jaka zaadresowana do tej części grupy młodzieży, która najbardziej potrzebuje biblioteki? To oczywiste, że biblioteka nie jest w stanie w równym stopniu dotrzeć do wszystkich, dlatego konieczne jest dokonywanie wyborów, polegających na tym, iż na przykład w danym roku odpowie się na potrzeby określonej grupy młodych ludzi, dla których dostęp do kultury za pośrednictwem biblioteki jest najpotrzebniejszy, przyczyniając się do złagodzenia ich problemów (np. z nauką czy nudą).

Oferta biblioteki dla młodych ludzi powinna odpowiadać na ich potrzeby i ułatwiać rozwiązywanie problemów. Nie chodzi jednak o to, żeby biblioteka zastępowała czy wyręczała inne instytucje publiczne. Działania biblioteki kierowane do młodzieży powinny odzwierciedlać fakt, że biblioteka jest instytucją kultury. Zatem jej działanie dla

młodych powinno spełniać funkcje, jakie kultura pełni w społeczeństwie, zwłaszcza, że często biblioteki publiczne często są jedynymi instytucjami kultury na danym obszarze.

Te społeczne funkcje kultury to ułatwianie zrozumienia świata, możliwość ekspresji twórczej, integracja społeczności lokalnej wokół symbolów i własnej historii, tworzenie i zachowanie tożsamości danej społeczności. Ważna jest także funkcja ludyczna, czyli dostarczanie okazji do wspólnej zabawy i rozrywki.

DZIAŁANIA W BIBLIOTECE NA RZECZ MŁODYCH LUDZI

Dlatego IFLA, odwołując się do społecznej funkcji kultury i formułując zadania bibliotek w stosunku do młodych ludzi, sformułowała składniki oferty biblioteki dla młodych ludzi. Wskazuje się, że młodzi ludzie powinni mieć możliwość skorzystania z oferty kulturalnej, informacyjnej i edukacyjnej. Oferta ta powinna pozwalać młodym ludziom na spędzanie czasu wolnego. Oczywiście specjalnym, unikalnym zadaniem biblioteki jest rozwijanie czytania dla przyjemności.

Oferta kulturalna

to zaoferowanie młodym ludziom szansy na obcowanie ze sztuką: literaturą, muzyką, malarstwem czy rzeźbą. Ważne jest, by młodzi ludzie mogli się zapoznać z dziełami poprzez ich wypożyczanie, oglądanie, spotkania z historykami sztuki czy twórcami. Równie ważne jest, aby młodzi ludzie rozwijali swoją pasję tworzenia, by mieli szansę poczuć się twórcami i w akcie tworzenia mogli wyrazić siebie, przedstawić swój

punkt widzenia i opowiedzieć o swoim doświadczeniu. Dlatego w wielu bibliotekach organizowane są spotkania z ciekawymi ludźmi, wystawy i warsztaty tematyczne, maratony filmowe (także nocne), wieczorki poetyckie (także takie, w których twórczość młodych ludzi prezentowana jest tylko młodym ludziom), koncerty, zajęcia grup teatralnych.

Dostęp do informacji

oznacza nie tylko zapewnienie młodym ludziom zasobów (książki, gazety, multimedia, stanowiska komputerowe, leksykony, słowniki), ale również pełnienie przez bibliotekarzy funkcji przewodników, aby nadawać znaczenie zdobytej informacji i pomagać w ocenie jej wiarygodności, aktualności i przydatności. Biblioteka może być także miejscem zbierania informacji istotnych i potrzebnych młodym ludziom, szczególnie dotyczących oferty lokalnych instytucji. W niektórych bibliotekach umieszczane są tablice informacyjne, które służą za swoisty słup ogłoszeniowy.

Oferta edukacyjna

pozwala młodym ludziom na doskonalenie ich kompetencji w różnych zakresach, w zależności od ich zainteresowań i potrzeb. Zatem mile widziane są przez młodych ludzi warsztaty, np. fotograficzne czy muzyczne. Szczególnie adekwatne w bibliotece wydają się warsztaty kreatywnego pisania (w tym także pisania blogów), warsztaty dziennikarskie czy warsztaty ilustratorskie i graficzne. W bibliotece edukacja może być traktowana szeroko i powinna być pozbawiona cech charakterystycznych dla szkoły: przymusu, rywalizacji i oceny. Nie warto zatem dublować szkolnej oferty, choć jednocześnie przyznać należy, iż cenne są te inicjatywy, które pomagają młodym ludziom w nauce, w odrabianiu lekcji czy zbieraniu materiałów do prezentacji, np. maturalnych.

Biblioteka powinna być także miejscem spędzania czasu wolnego, a więc przestrzenią relaksu, odpoczynku, rozwijania pasji i zainteresowań oraz przebywania wśród rówieśników. Można zatem zaproponować młodym ludziom różnego rodzaju gry (terenowe, planszowe czy komputerowe), starając się wybierać te, które rozwijają i nie są destrukcyjne dla młodych ludzi. W wolnym czasie warto zorganizować spotkania z ciekawymi ludźmi, możliwość oglądania filmów i telewizji. Czas wolny nie musi oznaczać tylko zabawy, może być także ofertą działań wolontariackich na rzecz społeczności lokalnej, której centrum stanowi biblioteka. Warto patrzeć na młodych

ludzi nie tylko jako na klientów, użytkowników, ale także jako na twórców oferty bibliotecznej.

W końcu, bardzo ważnym zadaniem biblioteki jest rozwijanie czytania dla przyjemności. Polecamy organizowanie spotkań z autorami, którzy potrafią ciekawie opowiadać o swojej pracy i swoich dziełach. Warto zapewnić w samej bibliotece przytulne miejsce z dobrym oświetleniem, w którym można przyjemnie usiąść albo położyć się z książką i ją poczytać. Przyjemne światło, napój i wygodny fotel tworzą przyjazną atmosferę do czytania. Aby czytanie stawało się przyjemnością, konieczne jest proponowanie młodym ludziom lektur zgodnych z ich zainteresowaniami, ale także z czytelnickým zaawansowaniem. Dobór odpowiedniej pozycji może zachęcić do czytania, podczas gdy zbyt trudna lektura może przedwcześnie spłoszyć niedoświadczonego czytelnika. Z drugiej strony, warto namawiać do sięgania po dzieła należące do kanonu literatury pięknej. Można to osiągnąć względnie łatwo: jeśli bowiem np. dziewczęta interesują się miłosnymi historiami, to Tołstoj może się im spodobać.

Rozwijanie klubów czytelniczych, zachęcanie do wspólnego czytania, wymienianie się książkami sprawia, że czytanie przestaje być indywidualnym działaniem, ale staje się tak ważnym dla młodych ludzi obcowaniem z rówieśnikami. Wreszcie łączenie czytania z innymi mediami, np. z gramy czy filmem daje szansę na zarażenie miłością do książek kolejnych młodych ludzi.

2. Oferta biblioteki dla młodych ludzi tworzona jest z młodymi ludźmi

Dlaczego warto otwierać ofertę biblioteki na pomysły, inspiracje i projekty młodzieży? Każdy, kto planuje wykorzystać partycypacyjną formę współpracy z młodzieżą w bibliotece, na pewno stanie przed takim pytaniem. Czy rzeczywiście warto, czy będą tego wymierne efekty? Być może w krótkoterminowej perspektywie można by było znaleźć lepsze działania. Doświadczenia współpracy z młodzieżą podpowiadają jednak, że warto zapraszać i angażować młodzież od samego początku, tak aby była współodpowiedzialna za wykonywane działania.

W jednej z gminnych bibliotek, która realizowała działania w naszym projekcie kilka lat temu, tworzyliśmy wraz z młodzieżą partycypacyjną ofertę działania biblioteki skierowaną do młodych ludzi. Było to niezwykle cenne doświadczenie, nie tylko dla bibliotekarzy, ale również i młodych osób, które po raz pierwszy zobaczyły bibliotekę z zupełnie innej strony. Wypowiedź Aleksandry Madej, jednej z uczestniczek działań organizowanych przez bibliotekę oraz przedstawicielki Młodzieżowej Rady Gminy Łubianka, ilustruje sposób prowadzenia działań z młodzieżą:

Zauważyłam, wraz z koleżankami i kolegami, że biblioteka jest przestrzenią otwartą na dyskusję, nasze nowe pomysły nie są krytykowane i o ich realizacji można śmiało rozmawiać z bibliotekarkami. Bardzo fajnym pomysłem było również przeprowadzenie dwóch debat na temat problemów i oczekiwań młodzieży w gminie. Biblioteka okazała się w tym przypadku przyjazną przestrzenią, w której mogliśmy się spotkać z dorosłymi, urzędnikami i władzami gminy w celu przedstawienia swoich oczekiwań i problemów.

PRZYGOTOWANIA DO TWORZENIA OFERTY DLA MŁODZIEŻY WSPÓLNIE Z MŁODZIEŻĄ

„Młodzież ma inne potrzeby niż dorośli kilkanaście lat temu” – ten często powtarzany truizm niesie w sobie bardzo ważny przekaz. Działania kierowane do młodzieży muszą uwzględniać szczególne jej potrzeby. We wcześniejszych częściach rozdziału

zwracano uwagę na fakt, iż młodzież ma odmienne potrzeby związane z użytkowaniem biblioteki, dlatego przed przystąpieniem do współpracy z tą grupą warto przygotować się dalszych działań. Proces przygotowania się do tworzenia oferty warto podzielić na kilka kluczowych etapów:

- 1. zapoznanie się z dobrymi praktykami,**
- 2. diagnoza potrzeb młodzieży,**
- 3. współpraca z innymi instytucjami.**

Zapoznanie się z dobrymi praktykami

Wiele działań, które planujemy realizować w naszych bibliotekach, mogło być realizowanych w podobnej postaci w innych bibliotekach lub innych instytucjach, dlatego przed przystąpieniem do działania warto przekonać się, jak inni współpracują z młodzieżą. W odniesieniu do działań bibliotek możemy przyjrzeć się materiałom dostępnym na stronie internetowej civispolonus.org.pl, gdzie zapoznać się można z licznymi działaniami bibliotek, które brały udział w naszych projektach. Cennym źródłem wiedzy będzie również portal labib.pl, na którym można się bezpośrednio zwrócić do pracowników bibliotek, którzy mają doświadczenie realizacji bardzo wielu projektów i wydarzeń. Wskazane będzie również posiłkowanie się doświadczeniami organizacji pozarządowych, które współpracują z młodzieżą. Doświadczenia innych instytucji mogą dać nam cenne wskazówki już na etapie planowania działań, warto więc odpowiednio wcześnie podjąć stosowne kroki. Na tym etapie nie jest konieczne angażowanie młodzieży do współpracy.

Diagnoza potrzeb młodzieży

Właściwa diagnoza potrzeb młodzieży jest najważniejszym etapem przygotowania oferty. W trakcie jego realizacji konieczne jest zwrócenie się do młodzieży, z którą chcemy współpracować. Diagnoza jest procesem badawczym, który pozwoli nam określić potrzeby, oczekiwania i zainteresowania, które uwzględnimy w naszych działaniach skierowanych do młodzieży. Diagnoza pomoże skuteczniej przygotować się do realizacji wspólnych działań oraz zaangażowania młodych osób do współpracy z biblioteką. Z przeprowadzonych przez nas szkoleń wynika, że najczęściej diagnoza przyjmuje formę krótkookresowego badania przy użyciu kwestionariusza pytań nastawionego na błyskawiczne udzielenie odpowiedzi na pytanie: „Co chciałbym robić w bibliotece?”.

Etap ten winien się składać ze szczegółowo zaplanowanych działań, które proponujemy realizować w następującym porządku chronologicznym:

- 1. powołanie grupy inicjatywnej,**
- 2. analiza dotychczasowej oferty,**
- 3. wspólne rozpoznanie potrzeb młodzieży,**
- 4. znalezienie/określenie pomysłów na działanie,**
- 5. właściwa realizacja działań.**

Powołanie grupy inicjatywnej

Grupa inicjatywna to zespół przedstawicieli biblioteki zainteresowanych współpracą z młodzieżą, który potrafi skutecznie współpracować z młodymi osobami i zapraszać je do wspólnych działań. Grupa powinna się składać z kilku przedstawicieli biblioteki oraz zaproszonych do współpracy młodych osób, które biorą udział w działaniach. Pamiętajmy, że aby skutecznie dowiedzieć się, jakie są potrzeby młodzieży, należy stworzyć odpowiednie warunki dla młodych osób.

Po pierwsze, należy je traktować jako partnerów, a nie jako osoby, które zapraszamy do rozmów, w czasie których strofujemy je lub poprawiamy. Po stronie biblioteki leży odpowiedzialność za przygotowanie odpowiednich warunków do współpracy, w których młodzież będzie czuła się swobodnie i twórczo.

Po drugie, do biblioteki musimy zaprosić aktywną młodzież, która bierze udział lub sama realizuje działania dla swoich rówieśników. To bardzo ważne, ponieważ jeśli staramy się projektować działania dedykowane dla młodzieży, nie możemy ograniczać się do opinii i potrzeb osób, które same będą korzystały z biblioteki. Starajmy się zapraszać takie osoby, które będą potrafiły trafić do innych osób i będą znały ich potrzeby.

Praca grupy inicjatywnej powinna mieć charakter regularnych działań, spotkania powinny odbywać się w pewnych cyklach. Jeśli planujemy na przykład przygotować się do przeprowadzenia diagnozy potrzeb młodzieży dotyczących działań kulturalnych, to całą pracę powinniśmy zaplanować z naszą grupą inicjatywną. Gdy tylko zorganizujemy spotkanie zespołu biblioteki, zaprosimy po nim młodzież i przedstawimy jej temat diagnozy. W sposób warsztatowy można z nimi popracować nad naszym pomysłem i wspólnie ustalić, jakie będą kolejne kroki diagnozy. Ważne jest również, że młodzież, którą angażujemy do współpracy, powinna dzielić się z nami odpowiedzialnością za poszczególne elementy diagnozy; młodzież ma nie tylko doradzać,

ale i współprowadzić z biblioteką proces diagnozy. Starajmy się dzielić z nimi zadaniami, planowanymi działaniami i elementami diagnozy.

Analiza dotychczasowej oferty

Jeśli celem naszego działania jest stworzenie lepszej oferty dla młodzieży w gminnej bibliotece i/lub gminnej ofercie kulturalnej, to dużą część naszej pracy powinniśmy poświęcić również na analizę obecnej oferty działań. Jednym z najczęstszych problemów nie jest brak oferty kulturalnej dla młodzieży, bowiem każda z gmin oferuje takie działania, lecz jej niedostosowanie do oczekiwań młodych osób. Często działania dla młodzieży projektowane i realizowane są przez dorosłych bez uwzględnienia rzeczywistych potrzeb młodzieży. W celu przeprowadzenia dokładnej analizy dotychczasowej oferty należy stworzyć katalog działań z przedstawicielami lokalnych instytucji oraz organizacji pozarządowych, którzy pracują z młodymi osobami. Stworzony katalog należy poddać analizie wraz z młodzieżą, która będzie mogła odnieść się do wszystkich działań. Etap ten można określić również jako analizę danych zastanych.

Wspólne rozpoznanie potrzeb młodzieży

Najważniejszym etapem diagnozy jest przeprowadzenie własnych badań młodzieży, które dadzą odpowiedź na pytanie: „Jakiej oferty młodzież oczekuje?”. Po powołaniu grupy inicjatywnej oraz dokonaniu analizy oferty działań dla młodych osób należy zdiagnozować oczekiwania i pomysły młodzieży na ofertę działań. Diagnoza powinna być zaplanowana przy użyciu metod badań społecznych, takich jak wywiady, obserwacje, rozmowy z młodzieżą, kwestionariusze pytań i inne, których szczegółowe opisy można znaleźć w publikacji *Diagnoza potrzeb młodzieży w środowisku lokalnym*, dostępnej na stronie internetowej:

http://www.rownacszanse.pl/books/3769_Diagnoza_potrzeb_mlodziwy.pdf.

Właściwa realizacja działań

Po zrealizowaniu wszystkich powyższych etapów diagnozy potrzeb młodzieży można przejść do właściwej realizacji działań. Na podstawie diagnozy jesteśmy w stanie wskazać, jakich działań oczekuje młodzież. Po zebraniu wszystkich informacji warto raz jeszcze sprawdzić z grupą inicjatywną, które działania będziemy realizować. Aby dokonać wyboru z szeregu propozycji, które pojawiły się w trakcie diagnozy, należy przedstawić pomysły władzom gminy, które określą sposób finansowania działań i

zająć. Kluczowym głosem, który będzie polegał na wyborze działań, powinny stać się decyzje młodzieży zgromadzonej wokół grupy inicjatywnej. To młodzież będzie brała udział w tych działaniach i to ona ostatecznie powinna mieć wpływ na to, jak będą one wyglądały. Ważne, aby grupa inicjatywna oraz zgromadzone wokół niej osoby były angażowane w bezpośrednią realizację działań. Zapraszamy młodzież przy pomocy zaprzyjaźnionych młodych ludzi, pokazujemy im, jak bardzo zależy nam na ich udziale.

3. Rola społeczna biblioteki i bibliotekarzy w stosunku do młodych ludzi

Jaka jest rola społeczna biblioteki?

Definicja pojęcia roli w naukach społecznych odnosi się do układu obowiązków, postaw i cech, które określają pozycję społeczną człowieka. Cechy te określają kanon zachowań, które wymagają odpowiednich reakcji dla osób na poszczególnych pozycjach społecznych.

Warto zadać sobie pytania: Jakie role społeczne określają zawód bibliotekarki i bibliotekarza w społeczeństwie i w lokalnych wspólnotach? Kto lub jaka instytucja określa te role? Przedstawiciele instytucji publicznych odgrywają w tej hierarchii zasadniczą rolę i pełnią szereg obowiązków względem społeczności. Również bibliotekarki i bibliotekarze, ze względu na publiczny charakter zawodu oraz powszechny i otwarty dostęp do biblioteki w każdej gminie, pełnią szczególną rolę w tych społecznościach. Role definiowane są wprost, np. poprzez zakres obowiązków, ustawy, regulacje prawne oraz społecznie, przejawiając się nieformalnie w normach, kodach kulturowych, sankcjach społecznych i oczekiwaniach. W pierwszym przypadku nietrudno stworzyć zakres obowiązków, jakie definiują konkretną rolę. Natomiast w przypadku, gdy rola jest nadana przez otoczenie, sytuacja jest odmienna. Rola

przedstawiciele biblioteki jest znacząca dla wszystkich mieszkańców społeczności lokalnej, jej definicje będą się zapewne różnić w zależności od potrzeb poszczególnych grup społecznych.

Współczesne funkcje biblioteki

W dobie elektronicznej archiwizacji danych, zdigitalizowanych katalogów i zasobów bibliotek, wydawnictw internetowych i książek dostępnych na różnego rodzaju nośnikach, można zadać pytanie: Po co wspierać biblioteki, skoro wszystkie zasoby można udostępnić w innej postaci? Za tym pytaniem można postawić kolejne: Jaka jest współczesna misja biblioteki i jakie są jej zadania? Autorzy raportu *Aktualnie na regale: młodzież w bibliotece* (Julie Spielberger 2004) udzielają odpowiedzi, która może pomóc zdefiniować współczesną misję biblioteki: „aktualnie możemy wyobrazić sobie biblioteki jako wieloaspektowe centra społeczności lokalnych, które zawierają fizyczne i wirtualne zasoby oferujące ekspercką asystę i pomoc w zdobywaniu informacji, wyszukiwaniu źródeł oraz oferowaniu usług z zakresu kultury, edukacji, integracji i współpracy w społecznościach lokalnych” (Spielberger 2004: 20). Biblioteki pełnią niezwykle ważną rolę w społecznościach lokalnych, szczególnie tam, gdzie brakuje innych instytucji prowadzących zajęcia dla młodzieży (lub zajęcia są prowadzone tylko przez Gminne Ośrodki Kultury). Potencjał bibliotek w gminach, gdzie występuje deficyt podmiotów edukacji nieformalnej skierowanych do młodzieży i dzieci sprawia, że często są to jedyne instytucje, z których młodzi mieszkańcy mogą skorzystać w czasie poza zajęciami szkolnymi. Aktualne przemiany roli i funkcji biblioteki widoczne są bardzo wyraźnie w zachodnich społeczeństwach. W przypadku analiz dotyczących funkcji bibliotek w Stanach Zjednoczonych autorzy (por. Spielberger 2004) dostrzegają wzrost znaczenia bibliotek w obszarze edukacji pozaformalnej, integracji i organizacji zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży. Jak słusznie zauważają autorzy raportu *Aktualnie na regale: młodzież w bibliotece*: „biblioteki publiczne są atrakcyjne dla tych przedstawicieli młodzieży, którzy szukają bezpiecznego i komfortowego miejsca, w którym można na przykład odrobić pracę domową lub po szkole integrować się z rówieśnikami” (Spielberger 2004: 20).

Jakie zmiany obejmą biblioteki?

Jak więc będą zmieniać się biblioteki, aby adekwatnie zaspokajać potrzeby współczesnej młodzieży? Postulaty Stanowej Biblioteki Kansas, zawarte w raporcie *Wskaźniki do pracy z młodzieżą w bibliotece* (State Library of Kansas 2011), trafnie odda-

ją możliwości, jakie stoją przed tą instytucją: „biblioteki będą zapewniać dynamiczne i kreatywne podejście w obsłudze młodzieży, rodzin i społeczności lokalnych, które oparte będzie na akceptacji i otwartości”. Ponadto rewolucja informatyczna, która zmieniła w ciągu ostatnich kilkunastu lat biblioteki, stawia przed ich przedstawicielami wyzwanie, które polega na pogodzeniu tradycyjnych działań w bibliotece z nowoczesnymi technologiami, na które biblioteki nie mogą się zamykać i których nie mogą pomijać. Biblioteka przyszłości będzie bez wątpienia miejscem opartym na nowoczesnych technologiach, które pozwolą nie tylko na lepszy dostęp do literatury, łatwiejsze przeszukiwanie księgozbiorów i korzystanie z e-booków lub jeszcze nowszych technologii, lecz również będą pomocne w organizowaniu spotkań mieszkańców w bibliotece, spędzaniu czasu wolnego, przygotowywaniu wydarzeń lokalnych i innych ważnych działań. Biblioteka stanie się więc wyjątkową instytucją o charakterze hybrydy, z szerokimi możliwościami adaptacji do wymogów i potrzeb społeczności, tworzącą mosty między najnowszymi technologiami, demokratycznymi wartościami a zainteresowaniami mieszkańców. Inną cechą biblioteki, która ma ścisły związek z jej hybrydowym charakterem jest wielozadaniowość (z ang. multitasking), która określa szeroki zakres kompetencji bibliotek.

Biblioteka jako jedna z niewielu instytucji lokalnych potrafi zaadaptować się do społecznych warunków i potrzeb, będąc cały czas w centrum wydarzeń, czy wręcz je kreując.

To jedna z najważniejszych ról biblioteki i wyzwań, które stoją przed każdym jej pracownikiem. Umiejętność tworzenia warunków przy ciągłym pozostawaniu w centrum, co wiąże się nie tylko z tworzeniem, ale i z moderowaniem i integrowaniem, będzie aktualnie jedną z najważniejszych cech bibliotek. Omawiane powyżej trendy będą szczególnie widoczne w przypadku współpracy z młodzieżą, gdyż to młodzież najszybciej przyjmuje nowe warunki, internalizuje je i wymaga od podmiotów, z którymi współpracuje, aby je wdrażała. Ze względu na wielozadaniowy, otwarty,

kulturotwórczy charakter biblioteka stoi przed ogromną szansą realizacji działań adekwatnych do potrzeb mieszkańców, pozostawiając przy tym swój indywidualny charakter określony przez ustawodawcę, przepisy samorządu terytorialnego oraz statut biblioteki.

Zadania dla biblioteki

Jednym z najważniejszych dokumentów, które definiują instytucję biblioteki i określają zawód bibliotekarza jest Ustawa z dn. 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. nr 85, poz. 539 z późn. zm.). Ustawa ta określa, iż prawo korzystania z biblioteki ma każdy człowiek i nikt nie może zostać go pozbawiony. Natomiast w art. 18 widnieje zapis, iż celem istnienia bibliotek jest zaspokajanie potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych ogółu społeczeństwa w upowszechnianiu wiedzy i kultury. Biblioteki pełnią zatem niezwykle ważną rolę kulturotwórczą i oświatową w każdej gminie, podejmując m.in. współpracę z młodzieżą. Nieco bardziej szczegółowe są wskazania IFLA, która misję biblioteki definiuje jako wsparcie młodzieży poprzez przygotowanie odpowiednich źródeł informacji dla młodzieży, zaadaptowanie przestrzeni, nie tylko w znaczeniu fizycznym, do potrzeb młodzieży, tak aby młodzież mogła w bibliotece rozwijać się intelektualnie, emocjonalnie i społecznie. IFLA określa, że w podstawową ofertę biblioteki dla młodzieży wchodzi:

- 1. gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotek,**
- 2. oferowanie usług,**
- 3. podejmowanie innych przedsięwzięć.**

Zgodnie z tradycyjnym przekonaniem i definicją biblioteki, wydawać by się mogło, że tylko pierwszy z powyżej wymienionych zasobów wchodziłby w zakres oferty bibliotek dla młodzieży. Jak się jednak okazuje, dwa pozostałe postulaty są również niezwykle ważne. IFLA zaleca szereg działań, które wchodzi w zakres dwóch pozostałych działań, które opierają się na integracji młodzieży, zapraszaniu do działań niezwiązanych bezpośrednio z czytelnictwem, współpracy z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz wielu innych elementach. Założenia te adekwatnie wpisują się w proces ewolucji bibliotek, który w polskich placówkach widoczny jest od początku lat 90. Problemy bibliotekarek i bibliotekarzy zachodnich społeczeństw widoczne są w polskich realiach z kilkuletnim opóźnieniem, co oddaje dobrze aktualny status rozmów nt. biblioteki w polskich społecznościach lokalnych. Taką sytuację potwierdza-

ją badania przeprowadzone przez Olę Dawidowicz-Chymkowską, adiunkta w Instytucie Książki i Czytelnictwa, która w publikacji z 2007 roku wskazywała, że 40% młodych użytkowników bibliotek przychodzi do niej również w celach korzystania z Internetu. Mimo że z pytaniem zwrócono się do mieszkańców obszarów wiejskich w wieku do 15 lat, to w badaniach sprzed 7 lat widać już pewne trendy. Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden ważny aspekt – niezwykle niski odsetek badanych wskazywał na pozostałe funkcje biblioteki, które np. dla IFLA były wskazane do realizacji jako priorytetowe. Przyczyn tego zjawiska można upatrywać w wielu elementach – m.in. w postawach młodzieży i braku jej zainteresowania, co często pojawia się w deklaracjach bibliotekarek i bibliotekarzy – ale tym, co bardzo widoczne jest z perspektywy roli pracowników bibliotek, jest bez wątpienia brak wiedzy młodzieży na temat zadań pracowników bibliotek.

Rola bibliotekarki/bibliotekarza we współpracy z młodzieżą

Rola bibliotekarki/bibliotekarza jest niezwykle ważna, ponieważ definiuje dwa obszary, które determinują pracę tej instytucji. Pierwszym obszarem jest rola bibliotekarki i bibliotekarza w obrębie instytucji, zespołu pracowników i zwierzchników. Relacje kreowane są w tym przypadku przez stosunek pracy, kontakty z przełożonymi, relacje ze współpracownikami i kompetencje zespołu, mają więc charakter wewnętrzny, nastawiony na działania instytucji. Z kolei drugi obszar nastawiony jest na zewnętrzne działanie związane z obsługą użytkowników biblioteki, do których zaliczyć można młodzież. Ponieważ pierwszy element roli pracownika biblioteki wynika bezpośrednio z relacji ze współpracownikami oraz przełożonymi, w tym opracowaniu zostanie jedynie opisana zewnętrzna rola, związana z użytkownikami.

W oparciu o doświadczenie zespołu Fundacji, wskazania IFLA oraz założenia licznych publikacji dotyczących animacji projektów dla młodych osób uznaliśmy, że wskazać można kilka podstawowych założeń definiujących rolę bibliotekarki i bibliotekarza we współpracy z młodzieżą. Poniższa charakterystyka nie wyczerpuje roli bibliotekarzy współpracujących z młodzieżą, stanowi jedynie podstawowy zakres, który – na podstawie naszych doświadczeń – umożliwić może efektywną współpracę z młodymi osobami korzystającymi z biblioteki.

Role modelowego pracownika biblioteki można określić jako:

1. Gospodarz (cechy: otwartość, szacunek, elastyczność)
2. Obserwator (cechy: analizowanie i diagnozowanie potrzeb)

3. Partner (cechy: słuchanie, moderowanie, rozwiązywanie konfliktów, rozumienie potrzeb, szacunek, współpraca z instytucjami, rzecznictwo interesów młodzieży)
4. Inspirator (cechy: inicjowanie, zachęcanie, podsuwanie pomysłów)
5. Innowator (cechy: nowoczesność, znajomość trendów, kreatywność)

GOSPODARZ

Dobry gospodarz to osoba, która organizuje przestrzeń dla młodych osób, zaprasza je do uczestnictwa i zachęca do otwartego wypowiadania się. Gospodarz powinien dbać o to, by młodzież czuła się w bibliotece inaczej niż w szkole, urzędzie czy innej instytucji, która wymaga od odwiedzającego określonego stylu zachowania. Wielokrotnie obserwowaliśmy, że w bibliotekach młodzież czuła się bardzo swobodnie, rozmawiała otwarcie na dowolne tematy i nie czuła się niczym skrupowana. Współpraca z młodzieżą w bibliotece powinna być również otwarta na zmianę i potrzeby młodych osób, co oczywiście nie oznacza, że można im pozwolić na wszystko.

OBSERWATOR

Niezwykle cenną cechą osób pracujących z młodymi osobami jest umiejętność obserwowania i uczenia się od młodzieży. Dobry obserwator potrafi nadążać za trendami, które są powszechne wśród młodych osób, uczy się również od nich i potrafi z nimi pracować za pomocą tego, czego wspólnie się nauczyli. Spotkaliśmy się kiedyś z dyrektorem biblioteki, która organizowała spotkania w bibliotece za pomocą czatu na Facebooku, o spotkaniach przypominała się SMS-ami i potrafiła sprawnie posługiwać się konsolą do gier Xbox. Niemniej jednak, obserwacja nie ogranicza się do umiejętności posługiwania się narzędziami i technikami popularnymi wśród młodzieży. Umiejętność ta wiąże się również ze skutecznym analizowaniem zachowań i relacji z zewnątrz, spoza grupy, z którą się współpracuje. Obserwator potrafi skutecznie rozpoznawać nastroje, potrzeby i oczekiwania, stara się wyprzedzić przyszłe wydarzenia, które mogą wpłynąć na relacje w grupie oraz umie diagnozować potrzeby młodych osób i przekładać je na działania.

PARTNER

Umiejętność nawiązywania partnerskich relacji z młodzieżą to jedna z najważniejszych cech bibliotekarza współpracującego z młodymi osobami. Partner to osoba, która inspiruje, zachęca, szanuje zdanie młodej osoby i daje swobodną przestrzeń

do wypowiedzi, działania czy realizacji pomysłów. Partner nie jest osobą, która „wie lepiej”, nie nakłania na siłę do realizacji swoich pomysłów i szanuje odmienne zdanie, nawet jeśli się z nim nie zgadza. Bez względu na różnicę wieku, jaka dzieli dorosłego i młode osoby, partner potrafi szanować każde poglądy – pod warunkiem oczywiście, że są one moralne, społecznie akceptowane i możliwe do realizacji. W momencie, gdy dochodzi do sytuacji, w której realizacja pomysłów młodych osób szkodzi innym ludziom, partner jest odpowiedzialny za to, aby w zrównoważony i pewny siebie sposób przekonać młodzież do rezygnacji z tych działań.

INSPIRATOR

Inspirator jest osobą, która otwarcie szuka z młodzieżą pomysłów do realizacji oraz sama zachęca młode osoby do realizacji odważnych, ambitnych i trudnych wyzwań. Dorosły inspirator potrafi szukać nowych, niestandardowych i nieszablonowych pomysłów na realizację działań. Inspirowanie jest tą cechą pracownika biblioteki, która pozwala młodym osobom pozostawać aktywnymi, żądnymi działania i poszukiwania. Dzięki takim umiejętnościom energia do współpracy utrzymuje się na stałym poziomie i rzadko się wyczerpuje, co ma często miejsce, gdy zupełnie brakuje pomysłów, chęci i zainteresowań.

INNOWATOR

Innowator jest osobą, która nie boi się nowości i otwarcie podchodzi do tematów, metod i sposobów realizacji działań, z którymi nigdy wcześniej się nie zetknął. Jeśli dostrzeże, że można coś zrobić w ciekawszy sposób niż dotychczas, skłonny jest zmienić sposoby realizacji działań, mimo że może dotychczas nie zetknął się z podobnym tematem. Innowacyjność skłania również do samodzielnego wyszukiwania trendów, nowości i ciekawostek, które realizowane są w miejscach niezwiązanych ze społecznością lokalną lub polskimi warunkami. Szukając ciekawych rozwiązań, warto korzystać z zagranicznych doświadczeń, które często mogą okazać się nowym sposobem na wzbudzenie zainteresowania u młodych użytkowników bibliotek.

4. W jaki sposób pracować z młodymi ludźmi na co dzień?

Rozpoczynając współpracę z młodymi ludźmi, trzeba pamiętać o zasadach, które powinny przyświecać wszelkim działaniom podejmowanym wspólnie z nimi oraz które mogą okazać się pożyteczną wskazówką przy budowaniu trwałych i pozytywnych relacji.

Pragniemy przedstawić kilka zestawów wskazówek i zasad, które związane są bezpośrednio z procesem współpracy z młodzieżą. Nie przyjmujemy żadnych koncepcji za ostatecznie wiążące, lecz traktujemy je jako inspiracje i drogowskazy, w którą stronę należy podążać w budowaniu dobrych relacji z młodymi ludźmi; w taki sposób, aby zarówno oni, jak i dorośli mogli czerpać ze wspólnego działania radość i satysfakcję.

W publikacji Aktywna biblioteka. Miejsce dla młodych autorki przedstawiają stanowisko wobec pracy z młodzieżą nastoletnią, z akcentem na wypracowanie istniejących granic między nimi a dorosłymi.

Wskazówki dotyczące samych granic i ich wytyczania przez obie strony są sformułowane w następujący sposób:

Granice powinny być wyznaczone w sposób bardziej elastyczny

Ten punkt warto przeanalizować nie tyle w aspekcie zmieniania zasięgu wyznaczonych granic, co przede wszystkim dostosowywania ich do wieku, poziomu rozwoju emocjonalnego, zaangażowania i odpowiedzialności. Dzięki dostosowaniu granic w

relacji z młodym człowiekiem do jego indywidualnej kondycji oraz charakteru realizowanego przedsięwzięcia mamy możliwość wspierania jego rozwoju oraz stworzenia bezpiecznych warunków.

Nastolatek powinien mieć większy udział w podejmowaniu decyzji

Wszystkie działania realizowane z młodzieżą przez Fundację Civis Polonus zawierają element włączania młodych ludzi w proces podejmowania decyzji. Taka filozofia działania wynika z przekonania o walorze edukacyjnym, jaki posiada partycypacja młodych ludzi w podejmowaniu decyzji, jak również z pragnienia wzmocnienia ich jako konkretnych jednostek; jako osób, które wchodzą w dorosłe życie i powinny uczyć się wyrażania swoich poglądów oraz podejmowania coraz to poważniejszych decyzji. W bibliotece tę wskazówkę można realizować w bardzo prosty sposób: należy pytać młodych ludzi o zdanie, zachęcać ich do działania, które ma skutkować konkretnym, istotnym dla nich rezultatem.

Osoby w wieku dorastania potrzebują większej pomocy w odkrywaniu możliwości wyboru

Ten punkt jest ściśle powiązany z włączaniem młodzieży w podejmowanie decyzji. Należy pamiętać, że w każdym procesie decyzyjnym bądź oddawaniu odpowiedzialności młodym ludziom za konkretne działania, ważna jest obecność osoby dorosłej, która nie narzuca danego rozwiązania, ani nie wyłącza uczestników. Dorosły pełni wówczas rolę informatora i osoby wspierającej, osoby dzielącej się swoją wiedzą oraz doświadczeniem. Łączy się z tym budowanie relacji opartej na zaufaniu i otwartości w przekazywaniu sobie nawzajem opinii bądź argumentów¹.

Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” w opracowaniu Skuteczna praca z młodzieżą. Przewodnik po partycypacji młodzieży opisuje, jak w efektywny sposób pracować z młodymi ludźmi, aby włączać ich w konstruktywne działania, głównie na rzecz społeczności lokalnej. Bez wątplenia wspomniane podejście można traktować jako zespół uniwersalnych zasad, które dotyczą każdej formy współpracy z młodzieżą, bez względu na charakter czy dziedzinę danego przedsięwzięcia. Jako cztery najważniejsze zasady wskazuje się:

1) A. Habis, B. Kozłowska, Aktywna biblioteka. Miejsce dla młodych, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Warszawa 2010, s. 6.

1. wsłuchiwanie się dorosłych w głos młodzieży zanim młodzi ludzie zostaną zaangażowani,
2. holistyczne środowisko młodzieżowe,
3. wdrażanie,
4. monitorowanie i ocena².

Zasady te można interpretować jako przede wszystkim wysłuchiwanie, a nie jedynie słuchanie opinii młodych ludzi, już od samego początku działania. Bardzo często zdarza się, że inicjatywy i działania skierowane do młodzieży są organizowane bez uprzedniego zasięgnięcia opinii młodych ludzi. Trudno jest zatem oczekiwać, że będą oni zaangażowani bądź zainteresowani działaniami, które nie odpowiadają ich potrzebom lub oczekiwaniom.

Co więcej, warto pamiętać, aby w tworzeniu środowiska młodzieżowego nie wyręczać młodych. To oni mają być kreatorami swojego otoczenia i jednocześnie muszą je w pełni akceptować. Przy wspólnym tworzeniu danego działania dla młodzieży nie chodzi o to, aby dorośli się od niego odcięli, ale o to, aby nie ingerowali w to, co z założenia ma być młodzieżowe.

Na etapie wdrażania dorośli mają być wsparciem dla młodych, a nie osobami wyręczającymi. Młodzież powinna czuć się (współ)odpowiedzialna za dane przedsięwzięcie, przy jednoczesnej obecności osoby dorosłej. Bez wątplenia młodzi ludzie doceniają wsparcie, zarówno w formie zapewniania zasobów, pomocy merytorycznej czy zwykłego dzielenia się doświadczeniem przez osoby dorosłe.

Monitoring i ocena to elementy, które mają nadawać strukturę działaniom oraz usprawniać je. Zadaniem dorosłych nie jest wchodzenie w rolę sędziego czy egzaminatora, lecz kontrolowanie procesu w taki sposób, aby młodzi ludzie odczuwali komfort wynikający z poczucia bezpieczeństwa. Ocena zaś nie jest tym, co znamy np. z systemu edukacji – w tym przypadku jest ona informacją zwrotną dla młodych ludzi, która pomaga samym młodym ocenić postępy, poddać je refleksji, podsumować sukcesy oraz wyciągnąć wnioski na przyszłość.

We wspomnianej publikacji znajduje się również lista zasad dotyczących partycypacji młodzieży, tj. zasad włączania młodych ludzi w procesy podejmowania decyzji

2) Skuteczna praca z młodzieżą. Przewodnik po partycypacji młodzieży, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” http://partycypacjaobywatelska.pl/bundles/partycypacjamain/uploads/pdf/Skuteczna_praca_z_mlodziem.pdf.

oraz realizowania inicjatyw pochodzących od niej. Została ona opracowana w ramach projektu „The Next” Ministerstwa Rozwoju Młodych Nowej Zelandii:

- Uczestnicz z przyjaznym nastawieniem do młodzieży i bądź gotów do zmiany własnych poglądów.
- Słuchaj głosu młodzieży.
- Miej szacunek dla poglądów młodych ludzi.
- Zaangażuj młodych ludzi w cały proces.
- Umożliw młodym ludziom zbudowanie holistycznego środowiska młodzieżowego.
- Zaangażuj młodych ludzi w proces tworzenia modelu partycypacyjnego.
- Bądź świadom istnienia przyjętych z góry założeń i stereotypów.
- Przekrocz istniejące granice w relacjach dorosłych z młodzieżą poprzez zrzeczenie się i podzielenie się władzą.
- Uzgodnij realistyczne ramy czasowe.
- Używaj odpowiedniego języka, który będzie zrozumiały dla wszystkich.
- Nagradzaj zaangażowanie młodych ludzi.
- Wyrażaj uznanie dla wkładu młodych ludzi za pomocą środków formalnych, jak referencje, nagrody.
- Umożliw młodym ludziom pełną partycypację.
- Pozwól młodzieży na rezygnację z uczestnictwa w procesie.
- Wspieraj młodych ludzi w pozyskiwaniu środków finansowych i zasobów.
- Bądź szczery³.

Wśród tych wskazówek warto zwrócić szczególną uwagę na punkt: „Przekrocz istniejące granice w relacjach dorosłych z młodzieżą poprzez zrzeczenie się i podzielenie się władzą”. Intencją tej zasady bez wątpienia nie jest przekazywanie całej odpowiedzialności oraz ostatecznej decyzyjności we wszystkich aspektach i na wszystkich poziomach. Osoby dorosłe z racji doświadczenia w sposób naturalny mają trudności z delegowaniem zadań młodszemu, szczególnie młodzieży. Nie powinno być to postrzegane jako zarzut w kierunku dorosłych. Najbardziej istotne w tej kluczowej zasadzie jest dobre poznanie przez dorosłych młodych ludzi, z którymi

3) Ibidem.

współpracują i na tej podstawie sukcesywnie dopasowywanie poziomu trudności i zakresu zadań im delegowanych.

Bez wątplenia każda sytuacja powinna być traktowana w sposób indywidualny, jednak wierzymy, że przyzwyczajanie młodych ludzi do poczucia sprawczości, oddawanie w ich ręce zadań, które są dla nich wykonalne oraz uczące, wspiera w istotny sposób rozwój oraz budzi kreatywność młodzieży. Nie są to jedyne korzyści. Dzielnie się zadaniami, stwarzanie sytuacji, w których młodzież może podejmować ważne dla niej decyzje, działa korzystnie na ich relacje z dorosłymi oraz kształtuje ich jako wartościowych obywateli, od których zależy wiele.

Z kolei zasady uczestnictwa młodych ludzi opracowane przez Narodową Agencję Programu „Młodzież w działaniu” na podstawie zasobów The Australia Youth Foundation przedstawiają się następująco:

- **Świadomy wybór** – młodzi ludzie powinni być poinformowani o tym, że mogą się angażować. Ale nie jest rozsądne oczekiwać, że wszystkie młode osoby będą chciały lub powinny uczestniczyć. Kiedy uczestnictwo jest przymusowe, partnerstwo nie jest możliwe.
- **Przyjemność** – działania związane z uczestnictwem powinny być zabawne, ekscytujące i stawiające wyzwania.
- **Znaczenie** – działania powinny dotyczyć zagadnień i problemów, które są spostrzegane przez zaangażowanych młodych ludzi jako rzeczywiste.
- **Rozwijanie** – działania powinny kierować świadomość ludzi młodych na społeczne, polityczne, ekonomiczne, kulturalne i osobiste aspekty tematów ich dotyczących.
- **Kształtowanie** – działania powinny dawać możliwość zarówno (poza) formalnego uczenia się, jak i nieformalnego rozwijania umiejętności.
- **Nastawienie na relacje** – działania powinny umożliwiać budowanie aktywnych i wspierających relacji współpracy między młodymi ludźmi a innymi członkami społeczeństwa.
- **Wsparcie, superwizja i monitorowanie** – młodzi ludzie powinni być wyposażeni we wszystko co wymagane, żeby zapewnić sukces działania i poradzić sobie z niepowodzeniem lub opóźnieniem.
- **Zasoby** – działania powinny być zaplanowane adekwatnie do ilości czasu, przestrzeni, funduszy, informacji itd. (ten temat powinien być zawarty w

normalnym procesie tworzenia budżetu).

- **Korzyści** – w działaniach powinny być zawarte korzyści dla młodych ludzi, na przykład zaangażowanie jest przyjemne, kształtujące, skuteczne, celowe itd. W niektórych przypadkach może zawierać szczególne wynagrodzenie (np. konsultacje w jakiejś określonej dziedzinie)⁴.

Przydatne w pracy z młodymi ludźmi mogą okazać się również zasady, które znaleźć można w Elementarzu Akademii Przyszłości pochodzącym z programu Akademia Przyszłości Stowarzyszenia Wiosna. Te uniwersalne zasady są stosowane przez tutorów – młodych ludzi w wieku 16–30 lat – zarówno w pracy ze swoimi rówieśnikami, współpracownikami, jak i dziećmi, którym pomagają w nauce. Są to:

- **Zapewnij poczucie bezpieczeństwa** – w tej zasadzie zawiera się zarówno obopólne przyzwolenie na poznanie się i oswojenie ze sobą, jak i wspólne zdefiniowanie sytuacji oraz obowiązków obu stron i ich roli; ważne jest jednoznaczne określenie granic, aby strony czuły się swobodnie i bezpiecznie.
- **Ustal zasady współdziałania** – obie strony na równych prawach definiują zasady współpracy oraz je respektują; nie chodzi jedynie o ograniczanie i zakazy, ale przede wszystkim o jasne sformułowanie tego, co obie strony mogą od siebie dać, aby stworzyć przyjazną i twórczą przestrzeń w swojej relacji.
- **Stosuj pozytywne komunikaty** – kluczową sprawą jest sposób, w jaki ludzie się do siebie zwracają. Słowo „pozytywna” nie oznacza jedynie tego, aby unikać słowa „nie” bądź używać samych pochlebnych słów. To przede wszystkim komunikacja wolna od słów uważanych za obraźliwe i niekulturalne oraz oparta na konstruktywnej informacji zwrotnej tworzonej w modelu FUO (fakt, uczucie, oczekiwanie), czyli określenie najpierw sytuacji autentycznej, czegoś, co widzę i słyszę, dodanie elementu opisującego własne emocje oraz skierowanie prośby/polecenia.

4) Uczestnictwo młodzieży. Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu, Część I, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Narodowa Agencja Programu „Młodzież w działaniu”

<http://www.frse.org.pl/sites/frse.org.pl/files/publication/1146/pajp-uczestnictwo.pdf>.

- **Sprzyjaj osiągnięciu sukcesów** – w tej zasadzie chodzi o wyćwiczenie umiejętności dostrzegania i nazywania nawet najmniej spektakularnych sukcesów, które są pretekstem do dalszego rozwoju i osiągnięcia sukcesów bardziej wartościowych. Przy tworzeniu zadań i działań warto pamiętać o schemacie: • **cel** (co chcę osiągnąć? czy to jest realne?), • **metoda** (jak do tego dojść?), • **szansa** (co na pewno może się udać w tej chwili?).
- **Umacniaj samodzielność** – radość z samodzielności jest nieoceniona; zdarza się, że dorośli odczuwają dyskomfort w sytuacji, gdy dzielą się odpowiedzialnością z młodymi ludźmi, jednak takie zachowanie bez wątpienia może stać się skutecznym motywatorem i oswajać zarówno z porażkami i trudnościami, jak i osobistymi sukcesami.
- **Rozwijaj dociekliwość poznawczą i twórcze myślenie** – młodzi ludzie to przede wszystkim ogromny potencjał pomysłów i kreatywności. Nie należy się zamykać na pomysły młodych. Już nawet swoją postawą, umiejętnością zadawania otwartych pytań, wskazywania źródeł wiedzy i inspiracji można wydobyć z młodzieży nowe pomysły, innowacyjne podejście oraz przede wszystkim rozwijać ich samych⁵.

Podsumowanie

Współpraca z młodymi ludźmi bez wątpienia wiąże się z wieloma wyzwaniem. Okres między dzieciństwem a dorosłością to szczególny czas, gdy młodzi ludzie bardziej niż kiedykolwiek potrzebują obecności dorosłych, którzy są gotowi otworzyć się zarówno na kreatywność młodych ludzi, jak i na fakt, że są oni wymagający i szczerzy. Budowanie trwałych, pozytywnych relacji pracowników biblioteki z młodymi użytkownikami to wielka szansa, którą warto wykorzystać. Otwartość na tematy istotne dla młodych ludzi oraz estetykę, która odpowiada młodzieży, włączanie młodych użytkowników w współtworzenie oferty bibliotecznej – to aspekty pracy w bibliotece publicznej, które szczerze rekomendujemy. Jesteśmy przekonani, że młodzi ludzie posiadają potencjał, który może pozytywnie wpłynąć na przyszłość instytucji tak ważnych dla społeczeństwa – bibliotek publicznych.

5) Na podstawie materiałów trenerskich programu Akademia Przyszłości, Stowarzyszenie Wiosna.

5. Przestrzeń biblioteki zachęca młodych ludzi do korzystania z jej oferty

Otwarte i atrakcyjne, wygodne i wielofunkcyjne, duże i małe biblioteki pracujące w sieci – wszystkie stanowić mogą w skali globalnej skuteczne antidotum na niedostateczne odczytanie społeczeństw. Współczesne biblioteki, będąc zarówno centrami wymiany książek, jak i miejscami dostępu do przestrzeni wirtualnej, pełnią jednocześnie nieocenioną rolę w budowaniu indywidualnej świadomości i więzi społecznych. Jest to szczególnie istotne w wieku dochodzenia do dorosłości.

W wymiarze lokalnym biblioteki, jako łatwo dostępne przestrzenie fizycznie, mogą okazać się dla młodych ludzi najbardziej interesującą pozytywną propozycją znalezienia dobrego miejsca w najbliższym otoczeniu – tzw. trzeciego miejsca, o innym charakterze niż szkoła i dom.

Można powiedzieć – miejsca neutralnego, ale sprzyjającego aktywności własnej i grupowej, wolności indywidualnej, a jednocześnie dorastaniu do odpowiedzialności, praktykowaniu właściwie rozumianej demokracji. Tymi sprawami zainteresowani są młodzi ludzie. Najistotniejsze pytania, wątpliwości, refleksje, propozycje ze strony osób wchodzących w dorosłość muszą być słyszane w społecznym otoczeniu i nie powinny pozostać bez odpowiedzi.

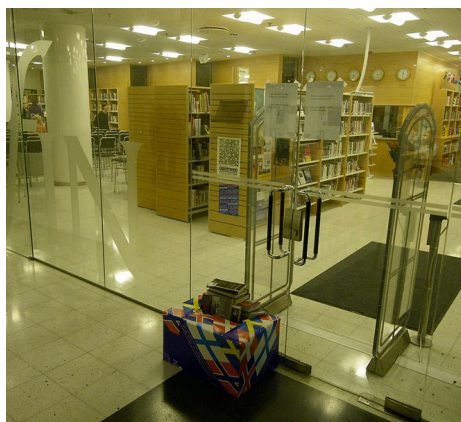
Dyskurs może odbywać się w bibliotece, ale dotyczy także samej biblioteki, a szcze-

gólnie jej przestrzeni wewnętrznej. Architektura bibliotek powinna być zarówno przykładem dobrej przestrzeni dedykowanej kulturze i edukacji, jak i narzędziem i świadectwem demokracji praktykowanej codziennie. Szczególnie ludzie młodzi są w stanie zauważyć, a może raczej odczuć to, co stanowi o jakości przestrzeni biblioteki. Oczywiście ważna jest zarówno strona wizualna, jak też podstawowa funkcjonalność, istnieją jednak także trudne do opisanego aspekty dobrej architektury, które można nazwać nieuchwytnymi czy metafizycznymi.

Przykłady bibliotek o szczególnie wyczuwalnej atmosferze

Spojrzenie młodych ludzi na świat jest jeszcze świeże, krytyczne, bardziej nacechowane zdziwieniem niż ogląd osób starszych, które są przyzwyczajone do tego, co jest i co uznają za ustalone, nie dostrzegając w ten sposób wielu rzeczy. Ludzie, którzy już wyrosli z czasów młodości, przyzwyczajeni do pewnej rutyny, ale też często ulegający syndromowi wyuczonej bezradności, mogą nawet nie uświadamiać sobie zarówno wymagających interwencji problemów, jak i własnej niemocy. Młodzi natomiast mogą dziwić się chociażby temu, dlaczego niektóre budynki publiczne, a szczególnie ich wnętrza, nie przyciągają; dotyczy to także bibliotek – są często banalne, нефункционалне i nie dają odpowiedzi na potrzeby, oczekiwania i wyobrażenia użytkowników. Zdziwienie może być dobrym punktem wyjścia dla zapoczątkowania zmian. Konieczny jest jednak czynny w tym udział – zarówno samo zainicjowanie zmian, jak wpływ na ich istotę. Zmiany na lepsze w architekturze bibliotek są w ostatnich latach coraz bardziej widoczne i już udaje się znaleźć przykłady obiektów, w których można zauważyć współczesne podejście do projektowania i realizacji.

Przykłady ciekawych przestrzeni bibliotek, które mają przyciągnąć czytelników

Poszukiwane dziś dobre praktyki kształtowania przestrzeni bibliotek zakładają spełnienie warunków, z których kilka można zaliczyć do podstawowych:

- rozpoznanie, uszanowanie i wzmocnienie ducha miejsca (genius loci), co jest szczególnie ważne w przypadku lokalizacji o wartościach historycznych,
- pełne rozpoznanie potrzeb i oczekiwań użytkowników,
- jak najlepsze spożytkowanie wyobrażeń i pomysłów wszystkich zainteresowanych na temat tego, jaki charakter ma mieć biblioteka w przyszłości,
- wykorzystanie talentów i wyobraźni młodych ludzi jako wartościowych zasobów lokalnych,
- wsparcie ze strony wspólnoty lokalnej (gminy, dzielnicy),
- najpełniejsze wykorzystanie wiedzy i doświadczenia profesjonalistów (projektantów).

Młodzi ludzie są w stanie włączyć się w proces zmian przestrzeni, w której przebywają. Mają często ciekawe propozycje, które nie zawsze znajdują adresata. Należy zatem dać im szansę zarówno na ujawnianie potrzeb, jak i przedstawienie pomysłów na temat sposobów ich spełniania. Można potraktować młodych ludzi jako partnerów, współprojektantów przyszłości biblioteki. Na dojrzałych formach partycypacji, takich jak partnerstwo, opiera się właściwie kształtowana demokracja.

Grupa uczestników konsultacji prezentuje planszę z wypracowanymi wspólnie propozycjami urządzenia nowej siedziby Gminnej Biblioteki Publicznej w Krokowej, powiat pucki, województwo pomorskie (fot. Maciej Walczyzna)

W wielu współczesnych bibliotekach, podobnie jak w innych obiektach użyteczności publicznej, spotykamy specjalne miejsca przygotowane dla dzieci. Kąciki te przypominają przestrzeń przedszkola, z małymi mebelkami, półkami z książkami i zabawkami; niekiedy także przestrzeń ta specjalnie jest urządzona do opowiadania baśni i utrzymana jest w atmosferze zbliżonej do teatralnej.

Przykłady przestrzeni dla dzieci w bibliotece

Czy przestrzeń bibliotek urządzona ze szczególną uwagą na potrzeby młodzieży wyróżnia się jakimiś wyraźnymi cechami? W jaki sposób miejsca przyciągające młodzież różnią się od tych, w których pragną przebywać inni użytkownicy, także małe

dzieci i osoby w starszym wieku? Czy młodzież powinna mieć w bibliotece swoje własne, przygotowane w sposób szczególny, pomieszczenie, czy też cały lokal biblioteki powinien być urządony z nastawieniem przede wszystkim na młodzież, ale bez wykluczenia innych?

Przykłady pomieszczeń w bibliotece projektowanych specjalnie dla młodzieży oraz przestrzeni całości biblioteki projektowanej ze szczególną uwagą na młodego odbiorcę

Nadal łatwo znaleźć biblioteki, które ani młodszych, ani starszych raczej nie zapraszają – przede wszystkim z powodu swojego nieatrakcyjnego wizerunku, braku funkcjonalności, braku charakteru, można by rzec – braku dobrej atmosfery. Wymagając one zmiany, należy się jednak zastanowić, czy jeśli będą one nastawione przede wszystkim na młodzież, to czy przyciągną i zadowolą osoby w każdym wieku? Zapewne tak, pod warunkiem, że zaprojektowana przestrzeń będzie otwarta, wielofunkcyjna, o dobrych właściwościach akustycznych (chodzi także o zapewnienie spokoju i ciszy), zawierająca w sobie aneksy, nisze dedykowane różnym rodzajom aktywności i różnym sposobom przebywania. Jak to zrobić? Nie ma jednej recepty. Nie ma też w bliskim otoczeniu wielu przykładów rozwiązań, które można by uznać za idealne. Wiele zależy zawsze od specyfiki miejsca, potrzeb i woli wszystkich zainteresowanych rozwojem biblioteki.

Można powiedzieć, że najlepszych projektów i realizacji można się spodziewać w przyszłości, miejmy nadzieję – nieodległej. Z drugiej strony, warto zaznaczyć, że najlepsze przestrzenie biblioteczne będą zawsze podlegały transformacji zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami. Zapewne nigdy nie będą już tak sztywne, sformalizo-

wane, utrwalone w kamiennych murach, jak dawne „świątynie książki”, chociaż coś z takiej atmosfery na pewno warto zawsze zachowywać.

Przykłady dużych bibliotek – Biblioteka w Szwecji, BUW i przykłady małych bibliotek zaprojektowanych z uwagą na potrzeby młodzieży

Rozpoznanie potrzeb młodych ludzi jest jednym z najbardziej istotnych czynników, które muszą być uwzględnione w projektowaniu, modernizacji, przebudowie czy budowie współczesnych bibliotek. Jest to warunek konieczny, ale nie wystarczający. Warto proponować udział młodych ludzi w kształtowaniu przestrzeni bibliotek, z jak najlepszym wykorzystaniem twórczej energii, świeżego spojrzenia, talentów dla celowego działania na rzecz społeczności i rozwoju własnych kompetencji i odpowiedzialności. Przyczyni się to do rozwoju czytelnictwa w ogóle, praktykowania właściwego podejścia do rozwijających się mediów, rozwoju kontaktów wewnątrzgrupowych i międzypokoleniowych, powszechnego budowania świadomości w skali lokalnej i globalnej. Temu bowiem służy współczesna biblioteka – obiekt kultury i edukacji, miejsce otwierające na świat, dające możliwość indywidualnego skupienia, a jednocześnie – budowania więzi społecznych.

POZYCJA BIBLIOTEKI W POLSKIM KRAJOBRAZIE I W ŚWIADOMOŚCI MŁODYCH LUDZI

Określenie przestrzeni publicznej w rozumieniu fizycznym kojarzy się przede wszystkim z ulicami, placami, parkami, czyli miejscami dostępnymi dla wszystkich w środowisku zurbanizowanym. Mówi się o niej jako o „przestrzeni między budynkami”.

Dostępność nie jest jedyną cechą takiej przestrzeni publicznej, którą pragnęlibyśmy określić, w rozumieniu pozafizycznym, jako przestrzeń społeczną. Chcemy, aby była ona w sposób wielowymiarowy przyjazna dla wszystkich użytkowników – młodszych i starszych, sprawnych i niepełnosprawnych, miejscowych i gości itp. Do przestrzeni społecznych o publicznym charakterze można jednakże zaliczyć także najbardziej przyjazne wnętrza łatwo skomunikowane z ulicą czy placem. Są to między innymi wnętrza bibliotek – wielofunkcyjne sale z wypożyczalniami, czytelniami oraz miejscami, w których można organizować różne wydarzenia edukacyjno-społeczno-kulturalne.

Atrakcyjne, zapraszające wejście do biblioteki

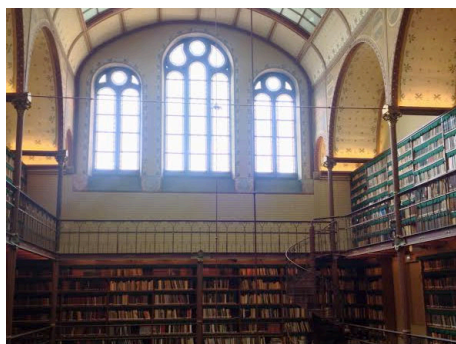
Ludzie młodzi – miejscy aktywiści, uczestnicy ruchów miejskich, członkowie organizacji pozarządowych i grup nieformalnych – to osoby najbardziej zainteresowane uczynieniem współczesnych miast – a przede wszystkim ich przestrzeni publicznych – miejscami lepiej służącymi życiu społecznemu, kulturalnemu, ale i szeroko pojętemu zdrowiu mieszkańców. We władzach samorządowych jest także coraz więcej osób, które rozumieją te potrzeby (choć najczęściej nadal w mniejszości). Łatwo stwierdzić, że beneficjentami wzrostu jakości przestrzeni publicznych są wszyscy. Mówiąc o miejscach służących całej społeczności, łatwiej argumentować potrzebę

doinwestowania i poprawy jakości bibliotek, jeśli będziemy mówić o architekturze ich wnętrz podobnie jak o zewnętrznej przestrzeni publicznej. Biblioteki z założenia powinny być otwarte i powszechnie dostępne, a ich potencjał interakcji społecznych, promocji kultury, edukacji, nauki jest w wielu przypadkach ważniejszy, niż w przypadku ulic, placów czy podwórek. Mimo że ich godziny pracy są ograniczone, biblioteki są często wykorzystywane przez dłuższy czas, niezależnie od pogody, i bardziej intensywnie, niż zewnętrzna przestrzeń publiczna. Są jednak wciąż zbyt mało widoczne z zewnątrz, jakby schowane (szczególnie te mniejsze), podczas gdy odgrywają istotną rolę w swoich społecznościach, pomagając w realizacji wyższych potrzeb człowieka (szczególnie ludzi młodych) i oferując środki niezbędne dla rozwijania świadomości.

Wyraźnie widoczne wejście do biblioteki w Nadarzynie pod Warszawą – według koncepcji identyfikacji wizualnej zaproponowanej w wyniku konkursu

W powszechnym odbiorze społecznym biblioteki publiczne w naszym kraju są wciąż jakby instytucjami z przeszłości. Tradycyjnie reprezentują świat książki, kojarzą się z monotonnymi rzędami woluminów, nie zawsze chętnie czytanymi lekturami, ławami i stolikami przypominającymi opresyjny układ klas w szkole bądź starego typu aranżację korporacyjnego biura czy urzędu. Obraz bibliotek jako rodzaju archiwów, magazynów słowa drukowanego czy też – w najlepszym wypadku – świątyń książki, trwał przez wieki. Funkcja związana z gromadzeniem i przekazywaniem wiedzy poszerzała się o kolekcjonowanie wielu innych przedmiotów, co w rezultacie zbliżało wizerunek biblioteki do muzeum. Atmosfera wielu dzisiejszych bibliotek jest też – można powiedzieć – muzealna.

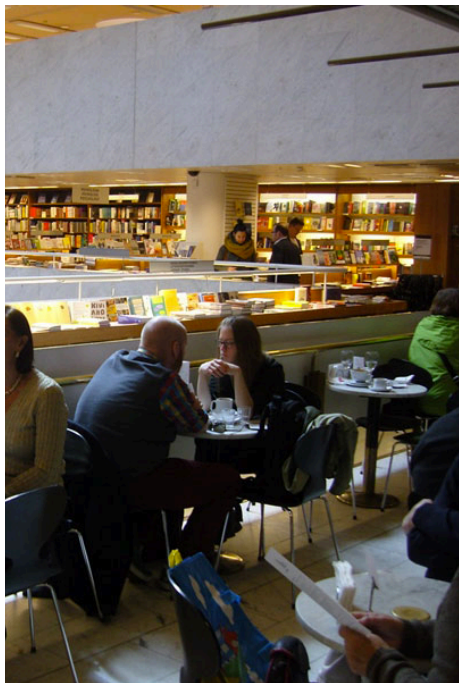
Przykłady „biblioteki-biura”, „biblioteki-świątyni”, „biblioteki-muzeum”

W wielu bibliotekach projektowanych współcześnie według sztywnego gorsetu starych koncepcji spotykamy problemy wynikające z konieczności uwzględnienia nieprzewidzianych wcześniej sposobów wykorzystania przestrzeni. Jeśli przestrzeń nie jest wystarczająco elastyczna i nastawiona na zmiany, jej zaburzenie odczuwane jest z bólem, przede wszystkim przez twórców koncepcji. Obcy wtór i wkradający się chaos stają się problemem, zaprzeczeniem przewidzianej w sposób ścisły, rozumianej stereotypowo godności obiektu. Okazuje się, iż nawet jeśli w założeniu biblioteka miała być nowoczesna, okazuje się równie skostniałą, jak obiekty z przeszłości.

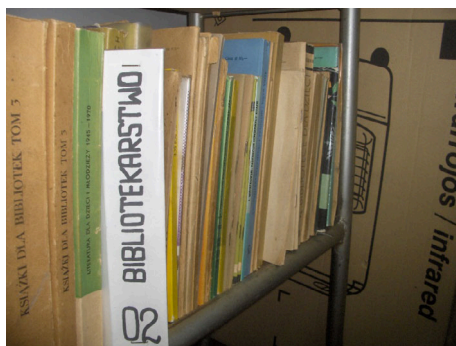
Wprowadzenie „normalnego życia” psuje często koncepcję projektanta

Sporo bibliotek zatrzymuje się na zbyt długi czas w takim skostnieniu, a tymczasem dzisiejsze muzea i galerie sztuki podążają w odwrotnym kierunku, nabierając życia, tworząc działy edukacyjne, posiadając własne, coraz bardziej przyciągające czytelników i pełne atrakcji księgarnie, nastawione w znacznej mierze na potrzeby dzieci, młodzieży i innych odbiorców. Zmieniają się i same księgarnie, stając się w dużej części wielofunkcyjnymi czytelniami, przestrzeniami wystawowymi, kawiarniami.

Księgarnia z kawiarnią Cafe Aalto w Helsinkach, księgarnio-kawiarnia Tarabuk w Warszawie

Dla mieszkańców mniejszych miejscowości atrakcyjne biblioteki są najczęściej zbyt daleko – w wielkich miastach czy wręcz w innych krajach, a codzienny dostęp do nich jest ograniczony do stron internetowych. Te, które możemy znaleźć w okolicy, są małe, biedne i często zupełnie nieatrakcyjne. Są zbyt małe i wydają się niewiele znaczące w lokalnym krajobrazie. Nie mają szans, aby stać się przedmiotem konkursów architektonicznych, nie są nawet przedmiotem jakichkolwiek projektów, dyskusji, wizji przyszłości.

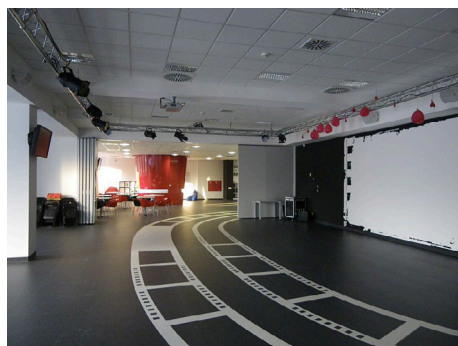
Obraz większości bibliotek w mniejszych miejscowościach

Los mniejszych bibliotek może zależeć od osób, które mogłyby wykazać się szczególną troskliwością. Wśród nich ważną grupą są ludzie młodzi, dla których ważnym punktem odniesienia mogą być współczesne tendencje opisane we wstępie przy omówieniu dobrych praktyk projektowania bibliotek.

Nie chodzi tu o to, by proponować naśladowanie w małych bibliotekach tego, co można osiągnąć w większych, ale raczej o uchwycenie, jak planować rozwój bibliotek w różnej skali, aby tworzyć za każdym razem atmosferę przyciągającą i satysfakcjonującą użytkowników. W dodatku – niezależnie od wielkości budżetu.

To w dużej mierze za sprawą dostrzeganych potrzeb ludzi młodych wizerunek współczesnych bibliotek, projektowanych z udziałem rozumiejących te potrzeby architektów, raczej oddala się od zaplanowanej do najmniejszego szczegółu sztywności, od często nieatrakcyjnych, muzealnych, instytucjonalnych odniesień, od nudy i martwoty zbiorów eksponatów, których nie wolno dotykać i wносить na zewnątrz. Miejmy nadzieję, że oddala się także od obrazu pompatycznych sal z długimi pro-

stymi rzędami jednakowych stołów i świetlówek. Zbliża się natomiast do oczekiwań ludzi (przede wszystkim młodych, nie tylko wiekiem) pragnących wiedzy (w formie książkowej czy cyfrowej), ale też bardziej organicznego, autentycznego doświadczenia, bezpośredniego udziału w wyobrażaniu, współtworzeniu lepszego świata. Proces przemiany koncepcji współczesnej biblioteki trwa i najlepiej go obserwować na takich przykładach, jak Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, czy mniejsze biblioteki w dzielnicach miast, projektowane z nastawieniem na otwartość, wielofunkcyjność, mobilność, sporą swobodę różnych sposobów wykorzystania i aranżacji. Są to niektóre z cech charakteryzujących przestrzeń, którą można by nazwać demokratyczną – nie tylko ze względu na pełnienie funkcji związanych z ich wykorzystaniem np. przez organizacje pozarządowe, ale i możliwość dostosowania do specyficznych potrzeb, na skalę indywidualnego użytkownika czy niewielkiej grupy osób pragnących uczyć się, pracować czy działać razem.

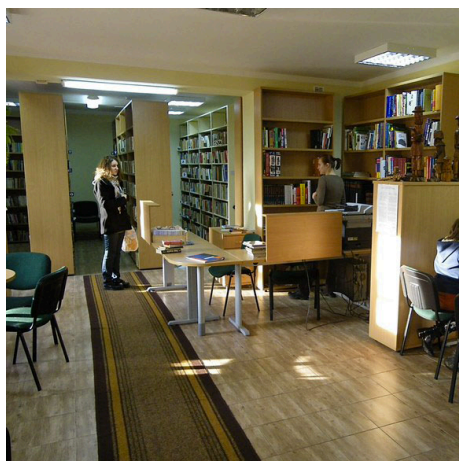

Przestrzeń do różnej aranżacji

W bibliotekach znajdujących się w miastach być może łatwiej o takie zmiany w podejściu do współczesnego modelu biblioteki. Inaczej jest poza większymi ośrodkami, gdzie brak łatwego, darmowego, autentycznego, codziennego dostępu do instytucji kultury czy placówek edukacyjnych innych niż szkoła (w jej postaci kojarzonej z przymusem szkolnym), może być odczuwany w sposób szczególnie dotkliwy. Jakże często okazuje się, iż jedynym pobliskim budynkiem o wyższym standardzie – w zasadzie otwartym dla wszystkich, ale tylko pozornie – bywa... pobliska stacja paliw, w której, co ciekawe, można przecież znaleźć bestsellery, płyty, filmy i prasę, na ogół niedostępne w miejscowych sklepach. Z drugiej strony, powszechny jest

dostęp do komputerów, często w trybie całodobowym i w formie mobilnej. Używanie obiektów i urządzeń nowoczesnej cywilizacji może stwarzać wrażenie bliskiego, ciągłego dostępu do edukacji, kultury, rozrywki, kontaktów towarzyskich, ale jednak nie zastąpi takich możliwości, które mogą być zaoferowane przez współcześnie rozumiane biblioteki – prawdziwe miejsca na mapie w skali lokalnej i globalnej.

Skoncentrujmy się zatem na małych bibliotekach publicznych, którym należy się szczególna uwaga. Ich pozycja w polskim krajobrazie jest trwała, ale standard lokalowy i materialny jest jednak nadal wciąż niski. Utrzymywanie bibliotek publicznych należy do ustawowych obowiązków gmin, ale ich wspieranie w różnych formach jest też obowiązkiem państwa. Nie grozi im likwidacja, ale „przymus istnienia” nie powinien być głównym argumentem dla ich utrzymywania. Jako instytucje kultury, czyli niezależnego życia duchowego, powinny zachować swoją autonomię, neutralność, wolność od lokalnej i ponadlokalnej polityki; chociaż obowiązkiem polityków (na każdym szczeblu) powinno być zapewnienie bibliotekom wystarczających środków do działania. Ostatnio ze względów oszczędnościowych łączy się wiele bibliotek z domami kultury, tworząc kompleksy zlokalizowane w jednym obiekcie. Wprawdzie w tym przypadku biblioteka traci na swojej autonomiczności, tożsamości i własnym wizerunku, ale być może często dzięki takiej fuzji zyskuje chociażby na synergii wspólnego działania i atrakcyjności związanej z położeniem w lokalnym centrum kojarzonym z życiem kulturalnym.

Biblioteka zlokalizowana w Gminnym Ośrodku Kultury w Czeremsze

Biblioteki tworzą w Polsce całkiem dobrze rozwiniętą sieć, która może się rozrastać, zagęszczać. Biblioteki mogą stawać się coraz bardziej dostępne, bliskie i „oswojone”. Z założenia oferują bezpłatny dostęp do kultury (w odróżnieniu od wielu płatnych usług domów kultury). Mogą się zatem kojarzyć z samymi tylko bezzwrotnymi wydatkami ze strony utrzymujących je wspólnot samorządowych, dysponujących przede wszystkim pieniędzmi obywateli. Wydatkowanie pieniędzy z podatków mieszkańców na biblioteki nie musi być jednak rozumiane jako ciężar, gdyż między innymi z faktu ich finansowania wynika, że to mieszkańcy decydują o demokratycznym, wolnym charakterze biblioteki, co należy cenić w obliczu płytkiej i jednak nie-trwałej demokracji wyborczej. Zarządzanie bibliotekami przez społeczności lokalne, mimo zachęt w kierunku demokracji obywatelskiej, ogranicza się jednak w większości przypadków wyłącznie do sfery finansowej. Każdy, można powiedzieć nieświadomie, utrzymuje część biblioteki z własnych podatków, ale w powszechnym mniemaniu wpływ na zarządzanie gminnymi instytucjami może mieć tylko wtedy, gdy pójdzie raz na kilka lat na wybory władz samorządowych. Udział w tych aspektach demokracji jest zatem bardzo skromny, a w przypadku dzieci i młodzieży jeszcze bardziej odległy, chociaż tu szanse na pozytywny wpływ na prowadzoną politykę byłyby... największe!

Biblioteki powinny być nie tylko utrzymywane, ale i współzarządzane przez społeczność lokalną, a szczególnie przez ludzi młodych, posiadających szerszą perspektywę życiową.

Status biblioteki i stopień udziału społeczności są zatem współzależne. Nakłady ponoszone na biblioteki są policzalne (i często wydają się zbyt duże w liczbach bezwzględnych), natomiast trudno oszacować wszystkie, często zupełnie nieprzewidziane korzyści – zyski, wśród których mieści się rozwój związany z udziałem wchodzących w życie nowych pokoleń.

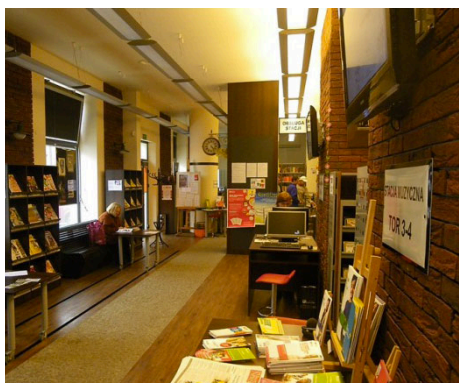
Najczęściej możliwości finansowania lokalnych bibliotek przez gminę są zbyt skromne i wydaje się, że możliwości wydatkowania na ich utrzymanie (nawet przy najlepszej woli samorządu) są zbyt małe, by szybko uczynić je obiektami, z których

cała wspólnota będzie dumna i które cieszyć się będą dużym powodzeniem. Małe biblioteki z reguły nie nadają się do prezentacji jako najbardziej spektakularne efekty działania władz samorządowych, które mogą się przydać w kampanii wyborczej, tak jak na przykład inwestycje w infrastrukturę drogową czy wodno-kanalizacyjną lub ułatwianie większym firmom działalności komercyjnej. Biblioteki na ogół nie znajdują się na liście priorytetowych inwestycji gmin. Można sobie wyobrazić, że lepiej rozumiana potrzeba nie tylko istnienia, ale rozwoju biblioteki mogłaby spowodować znalezienie większych funduszy – w samym budżecie gminy, w ramach dofinansowań z zewnątrz, partnerstwa publiczno-prywatnego, wspierania przez działające na obszarze gminy przedsiębiorstwa.

W ocenie zaangażowania i ewentualnego sukcesu gminy osiąganego poprzez realizację inwestycji w bibliotekę z reguły nie biorą udziału młodzi ludzie, a przecież od sukcesu biblioteki zależą ich sukcesy, w rezultacie zaś – miejmy nadzieję – przyszły rozwój miejscowości czy dzielnicy. Można starać się odwrócić sytuację wciąż zbyt słabo słyszanego głosu młodych ludzi, a jednocześnie słabej pozycji polskich bibliotek. Dobrze zarządzana i doinwestowana (nie tylko w sensie finansowym) placówka spełni oczekiwania przede wszystkim osób młodszych, a jeśli zapewnić będzie dostęp do kultury i edukacji, będzie stanowić ważny argument w momencie podejmowania przez młodych decyzji dotyczących przyszłości. A to z kolei jest podstawowym warunkiem rozwoju gminy.

W mniejszych miejscowościach kontakt z biblioteką oznacza często jedyną okazję dostępu do światowego obiegu myśli, doświadczeń czy wiedzy. Biblioteki wpływają w istotny sposób na rozwijanie samodzielnego myślenia, wyobraźni niezbędnej dla twórczego działania, aktywnego podejścia do życia. Można powiedzieć, że takiej szansy nie oferują inne placówki publiczne, a w większości przypadków nie zapewnia tego także dom rodzinny. Zarówno w domu, jak i w obiektach użyteczności publicznej, dostęp do książek i innych nośników kultury może być zbyt ograniczony, a po drugie światopoglądowy wpływ innych członków rodziny, miejscowej władzy czy społeczności może być zbyt dominujący i ograniczający wolny dostęp do informacji, literatury klasycznej i współczesnej, muzyki i innych sztuk. W takich warunkach wypracowanie własnego obrazu świata i podjęcie mądrej decyzji o swojej drodze życiowej może być utrudnione. Kluczowa jest zatem rola i odpowiedzialność bibliotek w edukacji i wychowaniu młodego człowieka, nie tylko w dzieciństwie, ale szczególnie w okresie dojrzewania i w trakcie dochodzenia do dorosłości.

Aby proces dorastania jednostki do samodzielnego życia był jak najlepiej wspierany przez społeczność, ze strony biblioteki ważne jest zachowywanie neutralnego statusu placówki – jako przestrzeni niezależnej, wolnej od wpływów lokalnej i globalnej polityki, narzucającej się ideologii czy światopoglądu. Biblioteki przetrwały okresy niewoli zachowując wolność. Inna jest pozycja wielu domów kultury, które zarówno w czasach PRL, jak i później służyły jako narzędzie propagandowe władz. Samorządowcy i przedstawiciele innych lokalnych instytucji muszą pogodzić się z faktem koniecznego zachowania neutralnej roli bibliotek, szczególnie w budowaniu przez młodych ludzi świadomości w atmosferze wolności i niezależności. Mimo że obowiązkiem gmin jest finansowanie bibliotek, nie można wymagać w zamian ich politycznego podporządkowania miejscowej władzy. Można jednak od bibliotek oczekiwać tworzenia przestrzeni służącej wzmocnieniu demokracji obywatelskiej, w czym młodzież może mieć zasadniczy udział. Demokratyczne współdecydowanie może dotyczyć także samej organizacji funkcjonowania biblioteki i wpływu na jej kształt przestrzenny.

BIBLIOTEKA JAKO PRZYKŁAD DOBREJ, ATRAKCYJNEJ PRZESTRZENI

Dobra biblioteka to znacznie więcej, niż tylko kilka podstawowych funkcji i ich przestrzenna realizacja dokonana za pomocą minimalnych wkładów finansowych, we-

dług panującej mody. W obliczu architektoniczno-urbanistycznego chaosu doświadczanego na wielu obszarach Polski, istotną misją biblioteki jako instytucji kultury powinno być właśnie świadczenie o kulturze – poprzez jakość budynku, wnętrza, informacji wizualnej. Profesjonalny wysiłek organizacyjny, środki finansowe inwestowane w remonty, przebudowy, rozbudowy i nowe realizacje można wykorzystywać w lepszy niż dotychczas sposób – celem jest uzyskanie najlepszej jakości, a warunkiem – podejście całościowe. Jeśli stwierdzimy, że na tle wszystkich instytucji odgrywających rolę w kształceniu młodego pokolenia rola bibliotek może być wiodąca, to należałoby się zastanowić, co można zrobić, aby spełniać ją w sposób efektywny? Przestrzeń biblioteki powinna być odczuwana jako przestrzeń własna przez użytkowników, którzy w znacznej mierze są gospodarzami tego miejsca. Jest to propozycja szczególnie ciekawa dla ludzi młodych, ponieważ biblioteka należy do nielicznych miejsc, w których mają oni realną szansę poczuć się w ten sposób. Deficyt działań nakierowanych na dążenie do ideału oraz brak wizji mogą być naprawione dzięki udziałowi młodych ludzi, którzy mają prawo do marzeń i wiary w rozwiązania często przez starszych określane jako utopijne. Można postulować, by młodzież stawała się w większym stopniu inicjatorem i motorem zmian. Czy sposobem na dobrą, dążącą do ideału bibliotekę może być zatem podjęcie inicjatywy przede wszystkim przez młodych ludzi? Oczywiście sami nie udźwigną tego zadania, podobnie zresztą osamotniona bibliotekarka nie będzie mogła wiele zdziałać. Dlatego trzeba utworzyć zespół, który wypracuje dobry plan.

Czym jest ideał, do którego warto dążyć? Co to znaczy, że współczesna idealna biblioteka powinna dobrze spełniać swoje podstawowe role, będąc jednocześnie miejscem bardziej przyjaznym?

Można powiedzieć, że o jakości współczesnej biblioteki decydują przede wszystkim:

- pierwsze wrażenie związane z wejściem (zapraszające, dostępne, atrakcyjne),
- wolny dostęp do jak największej części zbiorów i multimedialnych,

- elastyczna przestrzeń wewnętrzna, pozwalająca na wybranie przez użytkownika miejsca odpowiadającego jego potrzebom, ale także na aktywności grupowe i wydarzenia publiczne,
- oraz... sanitariaty, również świadczące o kulturze i trosce o użytkownika.

Wszystkie funkcje biblioteki są podporządkowane tym podstawowym założeniom. Jeśli biblioteka ma małą powierzchnię użytkową, można postulować połączenie części strefy wejścia i komunikacji oraz czytelnicy i otwartego księgozbioru w jedną całość w celu stworzenia elastycznej przestrzeni wielofunkcyjnej. Będzie ona służyła wydarzeniom, w których może uczestniczyć więcej osób, jak np. konsultacje dotyczące tematów lokalnych, szkolenia, spotkania autorskie, spektakle, prezentacje, projekcje, konferencje itp. W poradniku Biblioteka – małe pomysły na wielkie zmiany można znaleźć praktyczne opisy cech, którymi powinna charakteryzować się przestrzeń biblioteczna, przykłady oraz listę sprawdzającą zawierającą większość spraw, o których należy pamiętać przy planowaniu i realizacji przedsięwzięć związanych z biblioteką. Użytkownicy, także między innymi młodzież, mogą mieć wpływ na proces projektowania, w którym sprawy te nie zostaną pominięte. Warto przypomnieć w skrócie kilka istotnych wskazówek.

1. Biblioteka powinna być dobrze widoczna w przestrzeni publicznej (widok z drogi, ulicy, placu) i postrzegana jako otwarta, atrakcyjna:

- elewacja frontowa – porządna i nie zasłonięta reklamami, dostrzegalna z daleka, zaakcentowana widocznym w dzień i w nocy szyldem (z łatwo kojarzoną informacją wizualną mówiącą przede wszystkim, że to jest biblioteka i w jakich godzinach jest czynna),
- zapraszające wejście (możliwość wjazdu dla osób niepełnosprawnych ruchowo może ewentualnie być w pobliżu), optymalnym rozwiązaniem są przeszklone drzwi wejściowe, przez które jest widoczne charakterystyczne, dobrze oświetlone wnętrze biblioteki (transparentność),
- parking z miejscem dla samochodu osoby niepełnosprawnej powinien być zlokalizowany jak najbliżej wejścia, stojaki rowerowe – właściwie zaprojektowane (zapięcie za ramę i przednie koło), najlepiej jeśli widoczne z zewnątrz.

Wejście do biblioteki reprezentuje ją w przestrzeni publicznej. Dobrze by było, jeśli zaraz po wejściu do budynku możemy znaleźć się w głównej przestrzeni biblioteki,

a przejście z zewnątrz do wnętrza zrealizowane jest w oparciu o zasadę pierwszego wrażenia.

W pobliżu wejścia do biblioteki powinno być dosyć miejsca, by zaparkować rowery. Przy drzwiach do Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego sporą liczbę rowerów można zaparkować w widocznym, bezpiecznym miejscu. Przed biblioteką w Helsinkach ustawiono typowe stojaki rowerowe. Sylwetka samochodu stanowi część konstrukcji stojaka, a jednocześnie pokazuje, ile rowerów może zastąpić jeden samochód.

Gminna Biblioteka Publiczna w Krokowej mieści się w adaptowanej etapami części budynku Ochotniczej Straży Pożarnej. Lokalizacja jest bardzo dobra. Niedawno został wykonany solidny podjazd i parking. Planowana jest nadbudowa budynku, między innymi w celu realizacji rosnących potrzeb biblioteki.

2. Wnętrze biblioteki powinno być jasne, przestronne, wygodne i wielofunkcyjne:

- przestrzeń komunikacji może być zaaranżowana ciekawie, niekoniecznie w formie monotonnego korytarza; musi pozwalać na łatwą orientację we wnętrzu

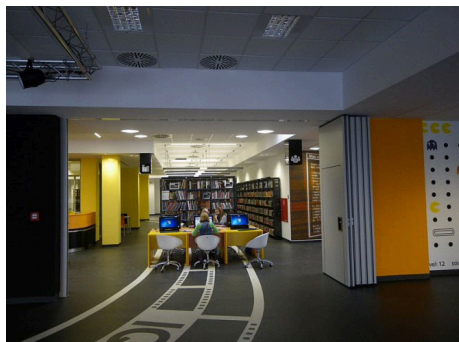
i ewentualnie na dobre wyeksponowanie aktualności, nowości książkowych czy wystawy (skupienie ekspozycji w jednym miejscu jest lepszym rozwiązaniem niż gdy jej elementy są rozproszone i zajmują wszystkie wolne przestrzenie np. między oknami czy na bokach regałów),

- sanitariaty dostępne dla wszystkich użytkowników biblioteki, ze szczególną troską o dzieci, osoby starsze i niepełnosprawne (standard może być zupełnie podstawowy, ważna jest jednak wygoda i łatwość utrzymania w czystości),
- łatwy dostęp do zbiorów i multimediiów w czytelni podręcznej i wypożyczalni (księgozbiór powinien być czytelnie oznakowany, należy umożliwić wygodne sięganie po książki; część księgozbioru może być umieszczona na regałach mobilnych, co pozwala na różne sposoby aranżacji wnętrza),
- wygodne stanowisko bibliotekarskie i łatwy, w miarę możliwości ciągły kontakt wzrokowy pomiędzy czytelnikiem a bibliotekarzem,
- dobre warunki do cichej pracy w czytelni,
- wygodne siedziska różnego rodzaju, świadomie ustawione w grupach, ale i osobno, specjalna przestrzeń dla dzieci (kącik do indywidualnego czytania, cichej zabawy, specjalne, wyciszone miejsce do opowiadania baśni dla grupy dzieci),
- specjalna przestrzeń i sprzęt do porozumiewania się za pomocą multimediiów,
- letnia czytelnia (w miarę możliwości), jako połączenie biblioteki z ogrodem (powiązanie przestrzeni wewnętrznej i zewnętrznej).

Czytelnia to tradycyjne centrum życia biblioteki. Nie musi stanowić wydzielonego pomieszczenia, jak dawne lektoria, które tworzyły swego rodzaju przestrzeń sakralną. Pewne poczucie sacrum związanego z obcowaniem z książką warto utrzymać i połączyć z współczesnym odbiorem i tworzeniem kultury w sposób wspólnotowy. Dobre miejsce do czytania powinno charakteryzować się optymalnymi warunkami akustycznymi –cisza sprzyja skupieniu i wygodnej lekturze. Należy także zadbać o ograniczenie wrażeń wizualnych. Warto wykorzystywać światło dzienne, najlepiej rozproszone, przy czym należy zapewnić możliwość zasłonięcia okien. Oświetlenie sztuczne powinno być skupione, z możliwością regulacji jego natężenia w zależności od potrzeb. Nie zawsze można osiągnąć idealne warunki, ważne jest jednak, aby pojedynczym osobom i niewielkim grupom zapewnić poczucie pewnej intymności i oddzielenia. Czytelnia może być urządzona jako większa, jednolita przestrzeń lub jako aneks bądź mniejsze lub większe aneksy innych pomieszczeń. Współczesny

czytelnik zajmuje się nie tylko czytaniem książki i może potrzebować więcej miejsca do pracy i studiowania. Często na biurku mamy kilka książek czy czasopism, komputer, zeszyt, kartki do notowania itp.

Układ przestrzenny raczej nie powinien przypominać stereotypowego urządzenia klasy szkolnej z ustawionymi pod rząd ławkami.

Wielofunkcyjna przestrzeń biblioteki, w której zaproponowano niekonwencjonalne rozwiązania wnętrz, m.in. ciągły motyw bieżni na posadzce obejmujący całą przestrzeń, a także rozwiązania mobilne (ścianki, siedziska) umożliwiające różne aranżacje wnętrz. Mediateka START – META w warszawskiej dzielnicy Wawrzyszew oraz MEDIATEKA we Wrocławiu.

Biblioteka w Krokowej – wnętrze zaplanowane z wykorzystaniem pomysłów uzyskanych w trakcie konsultacji architektonicznych i realizowane skromnymi środkami. Stosowane są proste, w miarę możliwości naturalne materiały. Wnętrze robi dobre wrażenie po wejściu, m.in. dzięki czytelnej osi kompozycyjnej oraz wielu nakładających się w widoku planom, co tworzy odczucie przestrzenności.

Można założyć, że z biblioteki skorzystają osoby, które np. są w okolicy przejazdem i pragną przez krótki czas skorzystać z wygodnego miejsca typu hot-desk, wzorowanego na nowoczesnej, wielofunkcyjnej przestrzeni biurowej. Grupa osób aktywnych lokalnie, która planuje spotkanie się w bibliotece, może zorganizować sobie przestrzeń, która będzie służyć pracy warsztatowej; ta sama przestrzeń może być także wykorzystywana przez wszystkich użytkowników poza godzinami rezerwacji. Stanowiska multimedialne mogą się znajdować w czytelni bądź w innej części biblioteki, np. w holu, gdyż osoby z nich korzystające niekoniecznie mają potrzebę korzystania z książki papierowej. Miejsca siedzące przy komputerach mogą być podobne do stołków barowych (hokery).

Jednoosobowe stanowiska komputerowe z hokerami lub lekkimi krzesłami, umieszczone w rzędzie, przeznaczone przede wszystkim dla młodych osób korzystających z Internetu (biblioteka Przystanek Książka w Warszawie i biblioteka w Antwerpii).

We współczesnych bibliotekach coraz bardziej liczy się szybki dostęp do informacji o charakterze niematerialnym, dostępnej w formie elektronicznej. Urządzenia elektroniczne są coraz bardziej miniaturyzowane i zajmują coraz mniej miejsca. Dlatego też powierzchnia współczesnych bibliotek (szczególnie tych małych) przeważnie nie musi rosnąć z powodu powiększania zbiorów; nie warto jednak jej zmniejszać, gdyż powierzchnia zaoszczędzona na nieprzyrastających zbiorach i wyposażeniu może być wykorzystana w większym stopniu dla bardziej zróżnicowanej aktywności użytkowników.

Wielofunkcyjna przestrzeń biblioteki. Aranżacja wnętrza czytelnicy w bibliotece miejskiej w Sztokholmie przygotowana do spotkania autorskiego. W trakcie spotkania, jeśli trzeba, można nadal w niezakłócający sposób używać stanowisk z komputerami. Parter biblioteki w Antwerpii można przystosować do różnych wydarzeń dzięki mobilności niskich regałów.

W planowaniu dobrego wnętrza małej biblioteki należy zwrócić uwagę na uzyskanie odczucia wizualnej spójności oraz optyczne powiększanie przestrzeni, m.in. poprzez zastosowanie rozwiązań opartych na złudzeniach optycznych i iluzji. Ważny jest jednak logiczny podział na strefy (bądź ministrefy), związany z wykorzystywaniem biblioteki przez różnych użytkowników. Poszczególne obszary funkcjonalne powinny być rozlokowane w większej przestrzeni jako czytelne aneksy, a elementy służące danej funkcji nie mogą być rozrzucone w sposób dowolny. Przykładowo, w strefie stanowiska bibliotekarskiego skupione są niezbędne dla tej funkcji sprzęty: jest

miejsce na wózek na książki i urządzenie wielofunkcyjne (drukarka, kopiarka), można tu także zlokalizować dostępny dla każdego terminal katalogowy. Stanowisko bibliotekarza nie musi być dużą stabilną ladą, można zaproponować inną jego formę, o bardziej swobodnym kształcie.

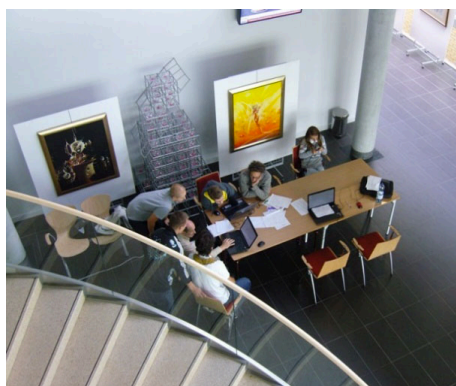
Tworzenie wokół większej przestrzeni zakątków służących różnym rodzajom aktywności może stanowić nawiązanie we wnętrzu biblioteki do sposobu kształtowania przestrzeni publicznej poza nią. Miejsca, gdzie powinno być ciszej, a które można zaliczyć do strefy czytania, pracy i poznawania, powinny być oddzielone od głośniejszych miejsc wspólnego działania i tworzenia. Podział nie musi być stały, można stosować przegrody mobilne.

Mobilność jest właściwym słowem, jeśli mówimy o możliwości urządzania części przestrzeni biblioteki przez młodzież. Pożądany jest jej zmienny charakter, dający możliwość eksperymentowania, nie wymaga on bowiem tego rodzaju trwałości, który generuje duże koszty. Taki młodzieżowy aneks biblioteki może stanowić rodzaj oferty ze strony młodych ludzi skierowanej do wszystkich – powinien być urządzany zawsze z dbałością o włączenie tego szczególnego miejsca w całość przestrzeni, co wiąże się z potrzebą integracji całej społeczności korzystającej z biblioteki.

Przestrzenie pomocnicze w bibliotece powinny służyć nie tylko jako pomieszczenia socjalne, ale też jako magazyny, np. dla składowania krzeseł potrzebnych w czasie spotkań i innych wydarzeń. Projektując nową aranżację przestrzeni w bibliotece, warto wypróbować poszczególne przestrzenie w skali 1:1, np. ustawiając elementy wyposażenia dla zaplanowanych działań w idealny sposób oraz w różnych wariantach, mierząc, ile miejsca zajmują i wprowadzając je na plan – rysunek lub makietę. Aranżacja wnętrza biblioteki, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży, może mieć nieformalny, swobodny charakter. Można przewidywać czytanie w pozycji siedzącej, ale też półleżącej czy leżącej – w takim przypadku przydadzą się pufy, poduchy czy leżaki. Dostęp do księgozbioru może także być bardziej swobodny, przy czym dzieci powinny mieć zapewnione ułatwienia dostosowane do ich wymagań.

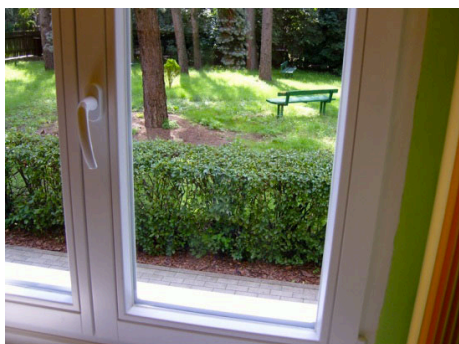

Niezależnie od wieku uczestników, sposoby wykorzystania przestrzeni w bibliotece dla pracy grupowej, zajęć edukacyjnych czy zabawy mogą być rozmaite. Przykładami mogą być np. zabawy lub siedzenie w kręgu, ustawienia audytoryjne, siedzenie przy wspólnym stole (prostokątnym lub okrągłym, w zależności od konkretnej czynności).

Biblioteka to świetne miejsce do studiowania i pracy. Można powiedzieć, że łatwiej się pracuje, gdy inni też to robią. Stoły powinny być na tyle duże, by korzystający z nich nie przeszkadzali sobie (biblioteka w Antwerpii). Miejsca do pracy grupowej, również z dużymi stołami, mogą zajmować część powierzchni komunikacji, którą w takim przypadku należy nazwać przestrzenią społeczną (przykład z biblioteki w Poznaniu).

Jeśli jest to możliwe, warto by było miejsca do czytania, pracy indywidualnej i grupowej zorganizować także na zewnątrz – na tarasie czy w ogrodzie.

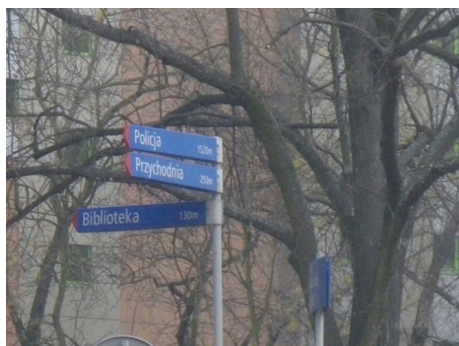

Miejska Biblioteka Publiczna im. Poli Gojawiczyńskiej w Podkowie Leśnej. Parkowe zagospodarowanie ogrodu pozwala na wykorzystanie jego części jako letniej czytelnicy. Obok, w ogrodzie – miejsce spotkań.

Biblioteka plenerowa w Magdeburgu, KARO Architekten

Współczesna biblioteka to nie tylko budynek czy pomieszczenia. Biblioteka funkcjonuje również w całej lokalnej przestrzeni publicznej, jak również w przestrzeni wirtualnej, co pozwala nie tylko na lepsze gospodarowanie jej zasobami, ale także lepsze wzajemne kontakty biblioteka–społeczność. W tworzenie informacji elektronicznej w postaci serwisu internetowego mogą włączyć się młodzi ludzie, np. w ramach wolontariatu. System informacji powinien być spójny. Według Kryteriów Certyfikatu Biblioteka+ informacja o bibliotece powinna być włączona w system informacji wizualnej gminy, co dotyczy zarówno oznakowania w przestrzeni publicznej (identyfikacja wizualna – drogowskazy, szyld, informacja nt. godzin otwarcia, plakaty, itp.), jak i wielostronnego przekazu w Internecie.

Biblioteka w Antwerpii – Belgia

Według zaleceń związanych z kryteriami Certyfikatu Biblioteka+ strategia rozwoju biblioteki powinna być częścią strategii rozwoju gminy. Powinny one pozostawać w równowadze, a strategia rozwoju gminy w sporej części – zwłaszcza tej dotyczącej społecznych i kulturalnych aspektów życia lokalnej społeczności – może być wypracowywana właśnie w bibliotece.

6. Tworzenie miejsca – współczesna biblioteka miejscem własnym i dla wszystkich

JAK RAZEM TWORZYĆ I REALIZOWAĆ WIZJĘ ROZWOJU WSPÓŁCZESNEJ BIBLIOTEKI?

Przestrzeń dla młodych ludzi w bibliotece to nie tylko przygotowane przez dorosłych wnętrza, które ma spełniać oczekiwania młodzieży. Trudno się po pierwsze spodziewać, że takie oczekiwania będą w pełni znane, a po drugie błędem wychowawczym może się okazać proste dawanie młodym ludziom gotowych rozwiązań. Tym bar-

dziej, iż ze strony młodych ludzi obserwujemy często nawet niechęć do przyjmowania takich propozycji. Zresztą, nie tylko ze strony młodych, wszyscy bowiem potrzebujemy indywidualizacji w zakresie ukształtowania i wyposażenia przestrzeni. Młodzi ludzie okazują często tę potrzebę poprzez oznaczanie swoimi znakami graficznymi obiektów w przestrzeni publicznej. Jest to swego rodzaju oswajanie przestrzeni (w formie tagów, graffiti itp.), co często wiąże się z pewnym stopniem uzupełniania, ale i destrukcji istniejących obiektów.

Zrozumiałe jest zapewne, że sposób ukształtowania przestrzeni przeznaczonej dla młodych ludzi w bibliotece powinien być przynajmniej z nimi konsultowany, tak jak w ogóle powinno się konsultować z użytkownikami projekty, przede wszystkim w fazie tworzenia założeń, wizji i koncepcji.

Współczesna biblioteka powinna być także, a może przede wszystkim, przestrzenią do działania; nie tyle gotowym miejscem oddanym do użytkowania młodzieży, co raczej przestrzenią kształtowaną według zróżnicowanych i zmieniających się potrzeb, w dużej mierze z aktywnym udziałem samych użytkowników. Oswajanie przestrzeni ma tu praktyczny sens i wiąże się z działaniem konstruktywnym. Można tu stosować metody aktywizacyjne, takie jak praca metodą projektu. Rzecz jasna trudno powierzyć młodym ludziom czynności wymagające specjalistycznego przygotowania, jak np. projektowanie architektury i wnętrz, czy też prace organizacyjne dotyczące biblioteki. Można jednak utworzyć zespół zajmujący się planowaniem, projektowaniem i realizacją, w którym młodzi ludzie stanowią będą pełnoprawną i szczególnie aktywną grupę interesariuszy. Taki zespół może być prowadzony przez bibliotekarkę lub bibliotekarza, ale trzeba też zaprosić do współpracy osobę, która zna się w sposób profesjonalny na sprawach kształtowania przestrzeni i która może pełnić w projekcie rolę koordynatora merytorycznego.

Ideałem, do którego należy dążyć, jest biblioteka rozumiana jako tzw. trzecie miejsce, przeznaczone dla wszystkich – dla dzieci, młodzieży, dorosłych i osób starszych. Atrakcyjna, otwarta, wygodna i wielofunkcyjna przestrzeń biblioteki powinna być współtworzona przez użytkowników, którzy pełnią rolę gości i gospodarzy. Oznacza to podejmowanie przez młodych ludzi coraz większej – stosownie do wieku i stopnia zaangażowania – odpowiedzialności za miejsce, które uznają za swoje i jednocześnie za służące całej społeczności.

SZTUKA KSZTAŁTOWANIA PRZESTRZENI W BIBLIOTECE

Od 2009 roku odbywają się działania związane z projektem „Sztuka kształtowania przestrzeni w bibliotece”. Projekt zakładał współpracę profesjonalistów – projektantów, bibliotekarzy oraz przedstawicieli społeczności skupionej wokół biblioteki – w tworzeniu wspólnej wizji dobrej przestrzeni biblioteki. W prowadzonych metodą warsztatową konsultacjach architektonicznych w trzydziestu małych bibliotekach w kilku regionach Polski brały udział kilku- bądź kilkunastoosobowe zespoły, w których istotną grupą byli ludzie młodzi – dzieci i młodzież. Konsultacje miały na celu pomoc bibliotekom uczestniczącym w programie „Infrastruktura Bibliotek”, w jak najwłaściwszym wydatkowaniu otrzymanych środków na modernizację, ze szczególnym uwzględnieniem aspektu jakości przestrzeni, zwłaszcza wewnętrznej.

Dla grupy młodych ludzi biorących udział w warsztatach organizowanych w ramach konsultacji projekt „Sztuka kształtowania przestrzeni w bibliotece” był z jednej strony sposobem na aktywne włączenie się w proces konkretnych zmian, z drugiej zaś strony stanowił formę pozaszkolnej edukacji architektonicznej.

W wyniku konsultacji każda z bibliotek wypracowała swoją wizję zmian i rozwoju, która – można powiedzieć – reprezentowała również poglądy młodych ludzi na temat oczekiwań wobec przestrzeni własnej biblioteki. Poglądy te składały się zatem na wspólną wizję, uzgodnioną w wyniku dwudniowych lub całodziennych warsztatów, stanowiącą konsensus na tym etapie pracy.

Metoda partycypacyjnych konsultacji architektonicznych opisana jest w wydawnictwie *Biblioteka – dobre miejsce. Poradnik architektoniczny dla bibliotek*.

Na podstawie założeń oraz doświadczeń projektu „Sztuka kształtowania przestrzeni w bibliotece” można określić, jakich aktywności i ról mogą podjąć się młodzi ludzie, aby mieć swój udział w tworzonej wizji czy koncepcji. Optymalne rozwiązanie zakłada, że przygotowaniem wizji (czy też wstępnej koncepcji) transformacji zajmie się niewielki zespół, w którym większość stanowić będą młodzi użytkownicy biblioteki – uczniowie lokalnych szkół. Praca może stanowić część ich edukacji szkolnej (np. w ramach zajęć z przedmiotów, które pozwalają na wybranie takiego tematu), pozalekcyjnej lub pozaszkolnej. Można skorzystać ze wskazówek i metod prezentowanych w podręczniku do programu edukacji architektonicznej „Kształtowanie Przestrzeni”. Planowanie zmian w istniejącej placówce czy przygotowanie wstępnych założeń do nowego projektu biblioteki może stać się tematem pracy prowadzonej we współpracy nauczycieli z bibliotekarzami i mieć miejsce w formie warsztatowej zarówno

w szkole (gimnazjum, liceum), jak i w bibliotece. W pracy warsztatowej dotyczącej biblioteki powinni uczestniczyć także inni użytkownicy – osoby w różnym wieku, pracownicy biblioteki, być może także radni gminy lub dzielnicy.

Mówiąc o udziale młodych ludzi, nie myślimy zatem o pomocy w zwykłych pracach remontowych (np. malowaniu, pracach porządkowych itp.), lecz o zaangażowaniu osób nie będących profesjonalistami, ale znających dobrze obiekt, w prowadzone w profesjonalny sposób prace dotyczące projektowanych zmian w stanie istniejącym.

Analiza stanu istniejącego, dane wyjściowe do projektowania

W fazie przygotowawczej, analitycznej, związanej ze zbieraniem danych wyjściowych, członkowie zespołu projektowego mogą włączyć się w poszukiwanie materiałów źródłowych (poszukiwanie dokumentacji archiwalnej, w tym map i rysunków architektonicznych itp.). Jeśli nie ma rysunków dotyczących biblioteki (co często się zdarza), aktywność może dotyczyć przygotowania inwentaryzacji stanu istniejącego, której zakres wystarczy do opracowania koncepcji wstępnej. Chodzi tu o zmierzenie pomieszczeń biblioteki i narysowanie przede wszystkim rzutu poziomego (planu) w skali 1:50, chociaż do dalszej pracy najbardziej przydatna będzie skala 1:20, stosowana np. przez projektantów wnętrz. Warto polecić z początku rysowanie bez użycia komputera. Można się tu posłużyć np. wytycznymi z programu edukacji architektonicznej „Kształtowanie Przestrzeni”. Czas przeznaczony na prace przygotowawcze nie musi być ściśle określony, chociaż warto możliwie szybko zgromadzić materiały wyjściowe, aby większość czasu poświęcić na prace projektowe.

Praca metodą projektu – warsztaty partycypacyjne

Praca zespołu projektowego może opierać się na prostej grze planszowej, która angażuje wszystkich jej uczestników. Opisana jest ona w poradniku Biblioteka – dobre miejsce..., m.in. w rozdziale dotyczącym partycypacji (s. 25, 26). Gra powinna być prowadzona przez profesjonalistę (np. architekta, projektanta wnętrz); należałoby przeznaczyć na nią dwa dni, a ściślej rzecz biorąc – popołudnie i wieczór pierwszego dnia oraz przedpołudnie dnia następnego. Takie rozłożenie aktywności w czasie zapewnia komfort pracy i sprawia, że jej jakość będzie wyższa. Pierwszy dzień (wieczór) warsztatów traktowany jest jako pracowite, ale przyjemne zakończenie dnia. Drugi dzień (przedpołudnie) pozwala natomiast nie tylko na kontynuację, ale też refleksję na temat pracy wykonanej dnia poprzedniego i skupić się na wybranych konkretnych obszarach zainteresowania czy detalach. Zadaniem zespołu może być rzecz

jasna zaproponowanie nowego pomieszczenia, czy aneksu w bibliotece – miejsca do wspólnej grupowej pracy o podobnym charakterze, utworzenia forum, w którym toczy się dyskusja i rodzą się nowe pomysły. Stanowiłoby to o trwałym charakterze pracy i dawało nadzieję na jeszcze bardziej konkretny efekt.

Wykorzystanie efektów wspólnej pracy

Polskie biblioteki zmieniają się – poddawane są modernizacji, buduje się także nowe obiekty. Jeszcze bardzo wiele trzeba zrobić, aby były w zadowalający sposób dostosowane do współczesnych potrzeb i zachęcały – szczególnie dzieci i młodzież – do czytelnictwa, kontaktu z kulturą i samodzielnej twórczości. W ostatnich latach biblioteki zostały przede wszystkim wyposażone w nowoczesny sprzęt multimedialny. Ich przestrzeń wymaga jednak bardziej zasadniczych zmian – nie tylko po to, by zapewnić bezpieczne miejsce dla komputerów i lepsze warunki korzystania ze sprzętu multimedialnego. Jeśli sytuacja bibliotek ma wyraźnie i całościowo zmienić się na lepsze, warto zrozumieć, że zawsze pierwszą przeszkodą nie jest brak pieniędzy, ale brak pomysłu. Dopiero mając wizję rozwoju, można szukać pieniędzy oraz najbardziej właściwych rozwiązań organizacyjnych i technicznych (know-how). Nie można zatem przekreślać od razu możliwości zmian poprzez stwierdzenie: „Nie ma środków”, co się często zdarza. Stwierdzenie bezradności wyklucza bowiem jakąkolwiek aktywność i jest niewychowawcze wobec młodych ludzi.

Aby zrozumieć sprawy związane z architekturą lokalnych bibliotek oraz przekształcaniem przestrzeni ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb ludzi młodych i promowaniem ich zaangażowania, warto spojrzeć z kilku punktów widzenia. Pozwala to zarówno na rozpoznanie problemów (diagnozę), jak i zaproponowanie sposobów ich rozwiązania. Korzyści z przekształcania bibliotek są w przeważającej mierze niewymierne, ale też nieocenione. Są różne dla każdej z grup interesariuszy:

Spoglądając przede wszystkim ze strony użytkowników bibliotek można zauważyć, że lepsza przestrzeń jest w stanie ich przyciągać, sprzyjać pracy i innym rodzajom aktywności, budować dobre samopoczucie i lepsze relacje społeczne. Osoba korzystająca z biblioteki znajduje się jednak w sytuacji, którą można określić jako pasywną, w pozycji odbiorcy bibliotecznych usług. Stereotypową postawę użytkowników wobec biblioteki można zatem określić jako bierną. W dodatku usługi są bezpłatne, co stanowi ważną zasadę, ale może powodować brak znaczących zobo-

wiązań z obu stron i kojarzyć się z podejściem do bezpłatnych usług w systemie socjalistycznym. Nieczęsto jesteśmy w stanie wyjść poza negatywne przekonanie, że biblioteki świadczą usługi w dziedzinie kultury z wykorzystaniem minimum budżetu (na najniższym dopuszczalnym poziomie), a odbiorcy mają prawo z nich bezpłatnie korzystać (również mając minimum zobowiązań). Można zapytać, jakie dałoby się znaleźć argumenty przemawiające za bardziej aktywną postawą wobec biblioteki ze strony jej użytkowników, szczególnie młodych.

Przede wszystkim można znaleźć korzyści o charakterze społeczno-kulturalnym. Można je określić jako korzyści niewymierne. We współczesnej bibliotece, tak jak w coraz bardziej popularnych kawiarnio-księgarniach, możemy spotkać kulturalnych i ambitnych ludzi, ale także zyskać szansę na doświadczenie innej, przyjaznej przestrzeni. Dobra atmosfera wnętrza może ułatwić kontakt z książką i pomóc w kontaktach międzyludzkich. Coś ciekawego może się zdarzyć pomiędzy atmosferą klubową, a tą zbliżoną do świątyni książki. Aby uzyskać miejsce, które odczuwamy jako własne, akceptowane, lubiane, o dobrej atmosferze, warto włączać się w proces przekształceń i decydowania o przestrzeni biblioteki. Ważne jest, aby w grupie zainteresowanych takimi działaniami nie zabrakło osób, które znają się profesjonalnie zarówno na sprawach programowych, jak przestrzennych, specyficznych dla bibliotek.

Konkretne korzyści wynikające dla każdego użytkownika z partycypacji w kształtowaniu przestrzeni to przede wszystkim dostosowanie biblioteki do potrzeb – tych, które są już znane i tych często nie realizowanych, gdyż dotąd nie ujawnianych.

Możliwość zgłoszenia własnych pomysłów dotyczących ulepszeń w pracy i standardzie biblioteki to okazja do czynnego uczestnictwa w życiu publicznym. Biblioteka staje się miejscem debaty, zdobywania wiedzy w gronie ludzi dzielących podobne zainteresowania, elementem sieci kontaktów. Użytkownicy biblioteki przechodzą z pozycji pasywnej w aktywną. Przy okazji poznają mechanizmy podejmowania de-

cyzji w instytucjach samorządowych oraz administracji rządowej, mogą także uzyskać wpływ na te decyzje. Poszerzają swoją wiedzę o tematy związane z architekturą, wartościami otaczającej ich przestrzeni i jej kształtowaniem.

Aktywność użytkowników biblioteki

Patrząc ze strony bibliotekarek i bibliotekarzy, można zauważyć, że sprawy lepszej, dostosowanej do potrzeb (również ludzi młodych) architektury placówek, których są gospodarzami, stają się często ważnym punktem zainteresowania, ale wciąż należą od sfery „nadzwyczajnych” wysiłków. Bardziej aktywne starania jakby nie wchodzą w zakres obowiązków służbowych, a ewentualne efekty zależą w wielkiej mierze od pozycji biblioteki (a raczej osoby ją prowadzącej) na liście priorytetów lokalnych władz. Jak pokonać bezsilność?

Sytuację bibliotek i poczucie sprawczości bibliotekarzy można radykalnie poprawiać dzięki programowi budowania wizji rozwoju placówek (również w znaczeniu zmian/rozwoju jej fizycznej przestrzeni). Pomaga w tym już od kilku lat Program Rozwoju Bibliotek. Strategia rozwoju i związana z nią wizja dotycząca budynku i wnętrza są dla indywidualne dla każdej biblioteki. Nie da się wypracować sensownej wizji jednoosobowo. Do jej wypracowania potrzebny jest zespół współpracujących ze sobą osób, któremu bibliotekarka lub bibliotekarz może przewodzić. Formy pracy grupowej zależą od postawionego głównego celu. Jeśli naszym zadaniem jest tworzenie w bibliotece przestrzeni dla ludzi młodych (lub tworzenie biblioteki jako przestrzeni, która spełnia oczekiwania ludzi młodych), istotna jest partycypacja przede wszystkim młodszych użytkowników, ale też nie można zapomnieć o osobach w innym wieku – po to, by postulowane pomysły mogły być od razu dyskutowane, negocjo-

wane. Swoją drogą, przy okazji może się okazać, że ujawnione zostaną potrzeby i pomysły wszystkich użytkowników! W efekcie osoby prowadzące bibliotekę zostają przede wszystkim umocnione w działaniu. Zyskują też nowe doświadczenia oraz dostrzegają możliwości poprawy warunków swojej pracy. Praca zespołowa na temat przestrzeni biblioteki to możliwość sprawdzenia się w nowej formie aktywności – bardziej demokratycznej, poszerzającej wiedzę i praktyczne umiejętności. Uzyskanie wizji rozwoju placówki pomaga w negocjacjach z władzami samorządowymi i potencjalnymi grantodawcami.

Wizja rozwoju biblioteki i rozmowa z radnymi na temat planowanych zmian

Spoglądając od strony władz samorządowych, warto zauważyć szansę, która – jeśli zostanie zauważona i dobrze wykorzystana – może pozwolić na rozwój biblioteki, stanowiący jednocześnie kluczową część realizacji lokalnej strategii rozwoju. Przedstawiciele władz gmin czy dzielnic traktują często utrzymanie biblioteki jako duży ciężar. Trudno wtedy mówić o planowaniu intensywnego rozwoju placówki. Raczej można zauważyć tendencję do ograniczania działań i oszczędzania. Planowanie przyszłości biblioteki odbywa się często bez obecności osób nimi kierujących, nie mówiąc już o użytkownikach. W wielu przypadkach o większości spraw związanych z lokalami bibliotecznymi decyduje wójt, burmistrz, czy też inni pracownicy urzędu lub radni. Argumenty są przede wszystkim ekonomiczne, a partycypacja społeczna (w tym chociażby konsultacje), czy bardziej twórcze usługi projektowe „osób z zewnątrz” traktowane są często jako zbędny luksus. Jeśli chodzi o lokalną politykę, biblioteki być może nie są tak atrakcyjne (np. w programach wyborczych), jak domy kultury, które służą często do wspomaganie aktywności propagandowej czy przedwyborczej.

Taką sytuację można poprawić, jeśli władze samorządowe w sposób mądry i dojrzały wykorzystają potencjał bibliotek jako przestrzeni pozwalającej mieszkańcom na rozwój indywidualnej świadomości, nabywanie i wymianę wiedzy, praktykowanie demokracji lokalnej na co dzień, bez konieczności dostosowania do cyklu wyborczego. Wymierne korzyści dla lokalnego samorządu wynikające z włączenia bibliotekarzy/bibliotekarzy, użytkowników i dobrych projektantów w kształtowanie przyszłości biblioteki to przede wszystkim racjonalne wykorzystanie funduszy – dzięki właściwej organizacji procesu inwestowania, profesjonalnemu wsparciu, mediacji, negocjacjom. Większa jest trwałość inwestycji, gdyż zaangażowanie społeczności przekłada się na zwiększoną odpowiedzialność (np. za prowadzenie prac projektowych i realizacyjnych oraz utrzymanie biblioteki w dobrym stanie). Potencjalnie zwiększony zostaje zakres oddziaływania inwestycji w bibliotekę (efekt sieci, podniesienie rangi biblioteki jako ważnego centrum rozwoju w ogóle). Zwiększona zostaje także transparentność władz – wszyscy zyskują wiedzę o źródłach i sposobach finansowania instytucji kultury, co także pomaga społecznemu włączeniu.

Spoglądając od strony zainteresowanych bibliotekami projektantów, trudno sobie wyobrazić kształtowanie przestrzeni biblioteki w inny sposób, niż profesjonalny. Oznacza to nie tylko zorganizowanie standardowego przetargu, zatrudnienie projektanta do wykonania wymaganej prawem dokumentacji (nawiasem mówiąc, dla małych bibliotek często nie są wcale przygotowywane żadne koncepcje ani inna dokumentacja). Profesjonalna pomoc powinna dotyczyć spraw najistotniejszych: dopasowania do miejsca i potrzeb społeczności, podstawowej funkcjonalności, estetyki. Powinna obejmować przynajmniej konsultacje dotyczące działań, które mogą poprawić sytuację biblioteki, zarówno tych priorytetowych, jak i nieco mniej pilnych. W przypadku większych inwestycji projektanci powinni być angażowani w wyniku profesjonalnie, sprawiedliwie przygotowywanych i przeprowadzanych konkursów (co niestety wciąż jest rzadkością). W wyborze projektanta decydującym czynnikiem nie powinna być najniższa cena prac.

Jeśli w procesie projektowania uwzględni się zwiększenie partycypacji użytkowników – rozumianych w tym przypadku zarówno jako czytelników, jak i pracowników biblioteki i przedstawicieli samorządu lokalnego – korzyści dla architektów będą o wiele większe, niż tylko otrzymanie niekomercyjnego zlecenia. Praca polegająca na bardziej intensywnym współdziałaniu z ludźmi, profesjonalnym dialogu, jest o wiele ciekawsza, pozwala na uzupełnienie wiedzy i umiejętności, a zatem – poszerzenie

warsztatu projektanta, między innymi o metody aktywizujące młodych ludzi i ich społeczne otoczenie.

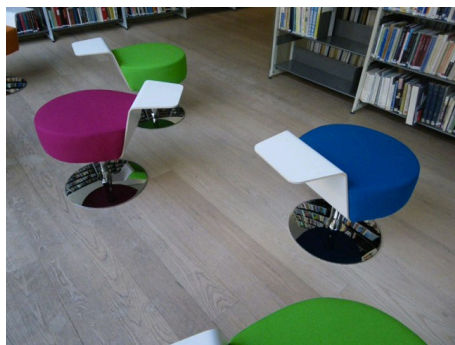

Gminna Biblioteka Publiczna w Mielniku – warsztaty partycypacyjne. Kierownik biblioteki, Irena Wysocka, opowiada o planach rozwoju placówki. Biblioteka zajmuje część budynku, w którym mieści się także Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji. Budynek z lat 70. XX wieku o konstrukcji drewnianej, wyremontowany, ale nadal wymagający zmian (m.in. poprawy standardu energetycznego).

Podsumowując: wiele jest korzyści dla bibliotek wynikających z twórczego, interdyscyplinarnego, ale przede wszystkim – międzypokoleniowego dialogu. Są to:

- tworzenie w bibliotece i wokół jej spraw demokratycznego forum twórczych rozwiązań,
- wykorzystywanie kreatywności, aktywności młodych ludzi w budowaniu wizji rozwoju,
- dzielenie się fachową wiedzą i umiejętnościami przez projektantów,
- budowanie wizerunku biblioteki jako instytucji otwartej, atrakcyjnej, wygodnej i wielofunkcyjnej, również jako wyrazu troski i dumy ze strony samorządu lokalnego,
- poszerzanie kręgu osób zainteresowanych działaniem biblioteki, szczególnie ludzi młodych,
- poszerzenie kręgu osób i organizacji działających na rzecz biblioteki,
- nadanie odpowiedniej rangi bibliotekom, jako ważnym, a niedocenianym elementom rozwoju, co szczególnie dotyczy szans życiowych młodego pokolenia.

Myśląc stereotypowo, można spodziewać się, że osoby nie zaliczane już do młodzieży są bardziej konserwatywne i stabilne, a młodszy zawsze pragną innowacji, eksperymentowania i są bardziej mobilni, dynamiczni. Zapewne wyobrażamy sobie, że przestrzeń dla młodych byłaby urządzona bardziej swobodnie, nie ulegając kanonom, do których przyzwyczajeni są starsi, a które można niekiedy zaliczać do klasycznych czy ponadczasowych. Projektanci (głównie architekci, projektanci wnętrz i wzornictwa) wyobrażają sobie niekiedy, że potrzebą ludzi starszych może być raczej dębowy fotel i formy klasycyzujące, a młodzi dobrze poczuć się wśród udziwnionych gadżetów z tworzyw sztucznych. Jednak takie myślenie nie musi być regułą, gdyż widzenie świata przez wielu ludzi młodych także sprzyja szacunkowi dla klasycznych zasad kształtowania przestrzeni, równie ważnych, jak podejście innowacyjne czy szybko zmieniające się mody. Podobnie z ludźmi dorosłymi i osobami w starszym wieku, które już niekoniecznie obracają się w świecie form pochodzących wyłącznie z przeszłości. Jeśli chodzi o stosunek do najbliższego otoczenia zauważany w zależności od wieku, istotą różnicowania wcale nie musi być kontrast preferowanych stylów, czy tzw. konflikt tradycji z nowoczesnością. Młodzi nie muszą na tym polu walczyć ze starszymi o swoje racje, ale raczej mogą w sposób dyskursywny szukać prawdy, synergii i równowagi. Nikt już prawie nie mówi o wojnie pokoleń. Miejmy nadzieję, że zaczęły się czasy dialogu, praktykowania duchowej wolności, społecznej równości i demokracji na co dzień. Biblioteka, jako miejsce neutralne w polskim krajobrazie, a jednocześnie ostoja kultury wysokiej, może podnosić te wartości na odpowiedni poziom.

Meble w bibliotece mogą być zarówno stare, jak i nowe. Mogą mieć różne kształty, ważne aby były wygodne i miały swój wyrazisty charakter. Przykład wciąż atrakcyjnych krzeseł

z lat 60. XX wieku z biblioteki w Sokółce i wielofunkcyjnych siedzisk z nowej biblioteki w Karlskronie (Szwecja) – element siedziska może pełnić rolę oparcia, półki lub blatu pozwalającego na czytanie lub pracę z laptopem.

W poszukiwaniu dobrej przestrzeni biblioteki nowe koncepcje mogą dotyczyć kwestii najważniejszej, a jednocześnie nieuchwytniej i niematerialnej – znajdowania i tworzenia atmosfery sprzyjającej dialogowi, kontaktom, pokojowemu dyskursowi. Specyficzną atmosferę można wiązać z duchem miejsca, ale też z nadawaniem mu znaczenia. To właśnie trudna do opisanego atmosfera jest w stanie przyciągnąć i zatrzymać, a nawet porwać i zachwycić, co dla współczesnej biblioteki jest szczególnie ważne.

Wiekami granicznym przyjmowanym w sensie formalnym dla młodości jest trzydziesty piąty, a niekiedy czterdziesty rok życia. Rygorystyczne dzielenie populacji na młodą i starą jest umownym uproszczeniem, gdyż dziś granice wiekowe w praktyce życiowej raczej zanikają i można powiedzieć, że młodość zależy nie tyle od wieku, co od podejścia do życia. Mówiąc o bibliotekach, w których cała przestrzeń lub jej część tworzona jest z nastawieniem na młodego odbiorcę, ów „młody wiek” z reguły obejmuje lata, dla których ich tradycyjnie rozumiana funkcja edukacyjna jest najważniejsza. Funkcja ta jednak nie wystarcza. Od współczesnych bibliotek oczekuje się pełnienia roli trzeciego miejsca, stanowiącego neutralne, a jednocześnie otwarte światopoglądowo pole kontaktów społecznych, dopełniające rolę domu, szkoły czy miejsca pracy. Pojęcie edukacja przestało już dotyczyć tylko ludzi młodych. Edukacja ustawiczna i budowanie świadomości życia we współczesnym świecie są nie tylko koniecznością, ale i przedmiotem coraz większego zainteresowania osób nawet w zaawansowanym wieku. W starzejącym się społeczeństwie istotne jest zarówno większe i mądrzejsze wykorzystanie potencjału młodości, jak też włączanie osób starszych – a może lepiej powiedzieć: bardziej dojrzałych – w sprawy, które wydają się interesować przede wszystkim młodych, wkraczających w dorosłość. Kontakty międzypokoleniowe dają szansę dla ustawicznego dojrzewania, oznaczają wzajemne uzupełnianie wiedzy i wymianę doświadczeń. Proces wymiany w dużej mierze może odbywać się w bibliotece. Ważne jest utworzenie otwartego pola dla wzajemnego międzypokoleniowego zainteresowania.

Przydatne źródła informacji:

- *Biblioteka – dobre miejsce. Poradnik architektoniczny dla bibliotek*
- Poradnik *Meble w bibliotece*, zawierający informacje i wskazówki dotyczące:
 - materiałów, z których wykonuje się meble
 - funkcjonalności przestrzeni biblioteki
 - zasad ergonomii
 - konkretnych mebli
 - przydatnych adresów
- Poradnik *Biblioteka, małe pomysły na wielkie zmiany*
- Program edukacji architektonicznej „Kształtowanie Przestrzeni”
- Christopher Alexander, *Język wzorców*
- Wskaźniki urbanistyczno-architektoniczne w projektowaniu nowych i użytkowaniu istniejących bibliotek (projekt), Jerzy Maj. Źródło: Międzynarodowe Seminarium „Efektywność funkcjonowania bibliotek – standardy”, Biblioteka Narodowa 2007 r.
- Ernst Neufert, *Podręcznik projektowania architektoniczno-budowlanego*

Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego realizuje Program Rozwoju Bibliotek, który ma ułatwić polskim bibliotekom publicznym dostęp do komputerów, Internetu i szkoleń. Program Rozwoju Bibliotek w Polsce jest wspólnym przedsięwzięciem Fundacji Billa i Melindy Gates oraz Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności.

Projekt „Sztuka kształtowania przestrzeni w bibliotece” prowadzony przez Stowarzyszenie Architektów Polskich, Oddział Warszawski, w ramach Programu Rozwoju Bibliotek.

DODATEK 1: Biblioteka dla młodych ludzi według IFLA

IFLA to Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Bibliotekarskich i Informacyjnych. Według tej organizacji usługi skierowane do młodych ludzi powinny być na identycznym poziomie jak te, które są skierowane do innych grup użytkowników oraz powinny być tworzone we współpracy z młodzieżą.

Dziesięć działań proponowanych bibliotekom w rozwijaniu usług dla młodzieży według IFLA/UNESCO:

1. Prowadzenie przez bibliotekę przejrzystej polityki dotyczącej respektowania praw młodzieży do bezpłatnego dostępu do zbiorów bibliotecznych i źródeł informacji oraz możliwości wyboru dokumentów odpowiadających jej potrzebom bez żadnej cenzury.

Opis tego działania zawiera kilka elementów, które warto przeanalizować. Przede wszystkim „przejrzysta polityka dotycząca praw młodzieży do bezpłatnego dostępu do zbiorów bibliotecznych” oznacza jasne i zrozumiałe dla wszystkich użytkowników biblioteki zasady i normy (mogą być nawet spisane w dokumencie dostępnym do wglądu dla zainteresowanych osób, który należy umieścić w widocznym miejscu w bibliotece), obowiązujące w zakresie dostępu młodych ludzi do wszelkich zbiorów bibliotecznych oraz źródeł informacji (np. Internet, katalogi, filmy, nośniki muzyki, itp.). Choć wydaje się to oczywiste, należy podkreślić, że młodzież powinna być traktowana tak samo jak dorośli użytkownicy – jako znająca i rozumiejąca obowiązujące w bibliotece reguły. Dzięki temu budowana jest przez instytucję biblioteki jej ranga oraz szacunek wśród osób z niej korzystających. Z kolei zapis: „Możliwość wyboru dokumentów odpowiadających jej potrzebom bez żadnej cenzury” może wydawać się nieco kontrowersyjny, bowiem interpretując go dosłownie, można by było stwierdzić, że pracownicy biblioteki powinni udostępniać młodzieży nawet te pozycje ze zbioru, które z punktu widzenia dorosłej osoby są dla młodych ludzi nieodpowiednie. Lecz z drugiej strony, biblioteka ma być miejscem neutralnym, otwartym, gdzie cenzurowanie jest zjawiskiem ograniczonym do niezbędnego minimum.

Jest to szczególnie ważne dla młodzieży, zwłaszcza że w innych instytucjach panują zasady narzucające pewne możliwości czy też ograniczające dostęp do informacji dla nich ważnych bądź interesujących. Bez wątplenia należy pamiętać o zasadach bezpieczeństwa oraz o zachowaniu szczególnej ostrożności, gdy młodzież domaga się dostępu do treści powszechnie uznawanych za szkodliwe oraz nielegalnych.

2. Inspiracją dla programów bibliotecznych dla młodzieży są tzw. dobre praktyki.

Dobre praktyki, będące inspiracją do tworzenia programów bibliotecznych dla młodzieży, to sprawdzone działania w bibliotekach, które warto powielać i wdrażać w swoich instytucjach. Ten sposób poszukiwania inspiracji, pomysłów na nowe czy też ulepszone działania składające się na program jest niezwykle skuteczny, o ile przy każdym zapożyczaniu pomysłu pamiętamy o specyfice swojej społeczności lokalnej, o młodych użytkownikach właśnie naszej biblioteki. Dopasowywanie jest istotnym elementem implementacji zewnętrznego pomysłu w swoim środowisku. Dobre praktyki bibliotek w zakresie pracy z młodzieżą wciąż nie są wystarczająco upowszechniane. Zachęcamy do zapoznania się z publikacją Programu Rozwoju Bibliotek Aktywna Biblioteka. Miejsce dla młodych, dostępną na stronie internetowej, z dobrymi praktykami opisanymi na portalu IFLA oraz z opisami zasobów na temat działań dla młodych ludzi realizowanych w bibliotekach opracowanych przez Fundację Civis Polonus⁶.

3. Środki finansowe są przydzielane odpowiednio do zaplanowanych usług i programów.

4. Personel biblioteki zna problemy rozwoju i potrzeby młodzieży, włączając osoby o szczególnych potrzebach.

Poznanie problemów oraz potrzeb całej młodzieży ze swojej społeczności lokalnej jest nie lada wyzwaniem. Aby obraz był bardziej wiarygodny i użyteczny w kreowaniu działań w bibliotece, rekomendujemy przeprowadzenie diagnozy, która obejmować

6) http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/PODRECZNIKI/Specjalistyczne/Miejsce_dla_mlodych.pdf,

<http://www.ifla.org/libraries-for-children-and-ya/best-practices/young-adult-library-services>,

http://civispolonus.org.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=356&Itemid=28.

będzie ogólny obraz przy jednoczesnym analizowaniu indywidualnych przypadków⁷.

5. Biblioteka proponuje duży wybór dokumentów interesujących młodzież, zachęca do edukacji i motywuje do czytania.

Coraz częściej w polskich bibliotekach publicznych standardem jest dopasowywanie księgozbioru do potrzeb i preferencji danych grup czytelników. Nie inaczej jest w stosunku do młodych ludzi, którzy są użytkownikami biblioteki. Bardzo ważnym aspektem tego zalecenia jest fakt, iż młodym ludziom, w zależności od ich sytuacji społeczno-ekonomicznej, mogą być potrzebne zupełnie różne od siebie dokumenty. Coraz częściej młodzi ludzie poszukują w bibliotece informacji na temat rynku pracy, ochrony własności intelektualnej bądź nowych technologii. To nie lada wyzwanie dla tych placówek, które nie pełnią funkcji bibliotek naukowych. Dlatego rekomendujemy korzystanie z doświadczenia realizowanych już w ramach Programu Rozwoju Bibliotek projektów i działań. Co ważne, większość materiałów, np. dotyczących rynku pracy czy wolontariatu, jest wciąż dostępna w Internecie⁸.

6. Biblioteka proponuje źródła informacji i wiedzy odpowiadające potrzebom edukacyjnym młodych ludzi.

To działanie jest bez wątpienia realizowane przez biblioteki. Pracownicy tych instytucji bardzo dobrze orientują się w tematyce lektur szkolnych oraz zakresu wiedzy, którą młodzi ludzie mają przyswoić w czasie nauki szkolnej. Jednakże aby w pełni wspierać młodzież w rozwijaniu ich wszystkich kompetencji, warto zapoznać się z podstawą programową, tak aby posiadać rozeznanie, co na danym etapie edukacyjnym może być dla nich źródłem informacji i wiedzy⁹.

7) Rekomendujemy publikację Diagnoza potrzeb młodzieży w środowisku lokalnym, dostępną na stronie internetowej: http://www.rownacszanse.pl/books/3769_Diagnoza_potrzeb_mlodziemy.pdf.

8) Rekomendujemy publikację Diagnoza potrzeb młodzieży w środowisku lokalnym, dostępną na stronie internetowej: http://www.rownacszanse.pl/books/3769_Diagnoza_potrzeb_mlodziemy.pdf.

9) <http://www.men.gov.pl/index.php/2013-08-03-12-10-01/podstawa-programowa/197-podstawa-programowa-wychowania-przedszkolnego-oraz-kształcenia-ogolnego-w-szkolach-podstawowych-gimnazjach-i-liceach>.

7. Biblioteka pomaga młodzieży przyswoić wiedzę niezbędną do efektywnego korzystania ze wszystkich źródeł bibliotecznych i wspiera rozwój kompetencji w dziedzinie wyszukiwania informacji i wykorzystywania komputera.

Bibliotekarze to najlepsi przewodnicy w poszukiwaniu rzetelnych oraz sprawdzonych informacji. W sytuacji, gdy głównym źródłem informacji dla młodych ludzi staje się Internet, tym bardziej istotne jest, aby wspierać rozwijanie kompetencji młodych w tej dziedzinie. Przeprowadzane lekcje biblioteczne mogą przybierać różne formy i mogą być uzupełniane o nowe, wcześniej nie wykorzystywane techniki. Rekomendujemy dostosowywanie sposobu prowadzenia tych lekcji w oparciu o to, z jaką grupą wiekową mamy się spotkać. Ciekawą propozycją przeprowadzenia lekcji bibliotecznej jest pomysł projektu modelowego „Lekcja biblioteczna 2.0”, który zakłada formę gry – np. komputerowej, planszowej, miejskiej itp. Warto próbować nowych metod, które uatrakcyjnią przeprowadzane zajęcia w bibliotece¹⁰. Drugim istotnym aspektem jest bezpieczne korzystanie z Internetu. Dostępnych jest wiele materiałów dotyczących bezpieczeństwa w sieci oraz ochrony wizerunku. Jest to coraz ważniejsze zagadnienie, którego nie wolno bagatelizować. Poprzez realizację scenariuszy lekcji, jak i codzienne wsparcie i informowanie młodych ludzi o zagrożeniach występujących w przestrzeni wirtualnej, warto budować świadomość młodych ludzi na temat bezpieczeństwa w Internecie oraz unikania niewłaściwych treści.

8. Biblioteka wspomaga rozwój młodzieży, oferując jej możliwość uczestniczenia w planowaniu i realizacji programów i usług dla niej przeznaczonych, popiera wolontariat służący pomocy innym.

Zapraszanie młodych ludzi do współtworzenia oferty bibliotecznej to działanie przynoszące korzyści zarówno młodzieży, jak i bibliotece. Aby nadać temu procesowi istotne znaczenie oraz ramy działania, można zawiązać w bibliotece Młodzieżową Radę Programową¹¹. Organizowanie w bibliotece miejsca, w którym może rozwijać się wolontariat, to istotny element budowania wśród młodych ludzi poczucia, że

10) Opis projektu znajduje się na portalu www.labib.pl oraz stronie Fundacji Civis Polonus http://civispolonus.org.pl/files/projekt_modelowy_nr_3.pdf.

11) Opis projektu modelowego na temat Młodzieżowej Rady Programowej w bibliotece znajduje się na portalu LABIB <https://labib.pl/inspiracja/pokaz/502/>.

w bibliotece można realizować wiele ciekawych, nowych i rozwijających rodzajów aktywności¹².

9. Biblioteka tworzy atrakcyjną przestrzeń przeznaczoną dla młodzieży, w której znajduje odbicie młodzieżowy styl bycia.

Rzeczywistość architektoniczna polskich bibliotek publicznych jest bardzo zróżnicowana. Często zadawane jest pytanie, w jaki sposób wygospodarować dodatkowe miejsce przeznaczone jedynie dla młodzieży, skoro powierzchnia siedziby biblioteki jest bardzo ograniczona. Jednak samo wygospodarowanie miejsca nie jest wystarczającym rozwiązaniem, aby młodzież poczuła, że w bibliotece jest również dla nich przestrzeń do wykorzystania. Ważny jest również charakter tej przestrzeni, jej aranżacja oraz fakt, że ostateczna decyzja o wyglądzie tego miejsca należy do młodych¹³.

10. Biblioteka współpracuje z innymi instytucjami, organizacjami lokalnymi i o większym zasięgu w celu pomagania młodym osobom w ich zdrowym i harmonijnym rozwoju¹⁴.

Biblioteki to miejsca o szczególnym prestiżu i roli w społecznościach lokalnych. Dzięki temu mają szansę na nawiązywanie i utrzymywanie współpracy z lokalnymi instytucjami oraz organizacjami. Jest to też sposób na pozyskiwanie nowych czytelników, a co ważniejsze – zachęcenie młodych, aktywnych ludzi do angażowania

12) Wskazówki na temat wolontariatu w bibliotece można odnaleźć na stronie Programu Rozwoju Bibliotek: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/CYBERNAWIGATORZY/WOLONTARIAT/wolontariat_fin.pdf

13) Publikacja Programu Rozwoju Bibliotek na temat przestrzeni bibliotecznej: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/WIADOMOSCI/WYDAWNICTWA/Biblioteka_dobre_miejsce/Biblioteka_dobre_miejsce_poradnik.pdf oraz http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/WIADOMOSCI/PRZESTRZEN/biblioteki_OK1.pdf. Publikacja na temat mebli w bibliotece <http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/MEBLE-W-BIBLIOTECE.pdf>

14) A. Habis, B. Kozłowska, Aktywna biblioteka. Miejsce dla młodych, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Warszawa, 2010, s. 11–12.

się w życie biblioteki. O tym, jak w bibliotece stworzyć przestrzeń dla mieszkańców z inicjatywą mówi treść publikacji Programu Rozwoju Bibliotek¹⁵.

DODATEK 2: Spis zasobów dotyczących młodych ludzi w bibliotece

Scenariusze projektów modelowych

1. Debata z młodzieżą o sprawach ważnych dla społeczności, autorka: Joanna Pietrasik

Link: http://civispolonus.org.pl/files/projekt_modelowy_nr_1.pdf

2. Młodzieżowa Rada Programowa – decydujemy wspólnie z młodymi, autor: Miłosz Ukleja

Link: http://civispolonus.org.pl/files/projekt_modelowy_nr_2.pdf

3. Lekcja biblioteczna 2.0 – graj z wiedzą, autor: Marcin Mitzner

Link: http://civispolonus.org.pl/files/projekt_modelowy_nr_3.pdf

4. Młodzież odkrywa dziedzictwo kulturowe swojej społeczności – spotkanie międzypokoleniowe w bibliotece, autorka: Joanna Pietrasik

Link: http://civispolonus.org.pl/files/projekt_modelowy_nr_4.pdf

15) http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/PODRECZNIKI/Specjalistyczne/Przestrzen_dla_mieszkancow_z_inicjatywa.pdf

Opisy konsultacji z młodzieżą w projekcie „Biblioteka jako przestrzeń dyskusji o sprawach lokalnych”

1. Oferta biblioteki dla młodzieży, seniorów; remont placu zabaw – GBP w Horodle

Link: http://civispolonus.org.pl/files/konsultacje_i_dyskusje/13__Horodo_i_Strzyw.pdf

2. Diagnoza potrzeb młodzieży – GBP w Dzierzgoniu

Link: http://civispolonus.org.pl/files/konsultacje_i_dyskusje/dzierzgon.pdf

3. Czas wolny młodzieży – propozycje, możliwości, oczekiwania – GBP w Baniach Mazurskich

Link: http://civispolonus.org.pl/files/konsultacje_i_dyskusje/12__Banie_Mazurskie_I.pdf

Opisy zasobów

1. Opis projektu „Link do przyszłości. Młodzi. Internet. Kariera”

Link: http://civispolonus.org.pl/files/opis_zasobu_link_do_przyszlosci.pdf

2. Opis projektu „Praca. Enter. Biblioteka jako miejsce o rynku pracy”

Link: http://civispolonus.org.pl/files/opis_zasobu_praca_enter.pdf

3. Opis projektu „Twoje strony, mocne strony”

Link: http://civispolonus.org.pl/files/opis_zasobu_twoje_strony_mocne_strony2.pdf

4. Opis projektu „Młodzi menedżerowie kultury w bibliotekach”

Link: http://civispolonus.org.pl/files/opis_zasobu_mmk.pdf

5. Opis projektu: „Filmowe pogwarki” oraz „Ferie z filmem w bibliotece”

Link: http://civispolonus.org.pl/files/opis_zasobu_ferie_z_filmem_w_bibliotece_filmowe_pogwarki.pdf

6. Opis projektu: „Informacja dla obywateli – cybernawigatorzy w bibliotekach”

Link: http://civispolonus.org.pl/files/opis_zasobu_cybernawigatorzy.pdf

7. Opis projektu: „Wieczór z rzecznikiem”

Link: http://civispolonus.org.pl/files/opis_zasobu_wieczor_z_rzecznikiem.pdf

8. Opis projektu: „Zakładajcie komitety – 35 rocznica powstania KOR”

Link: <http://civispolonus.org.pl/images/files/inspiracje/8.pdf>

9. Opis projektu: „Trening kompetencji cyfrowych”

Link: <http://civispolonus.org.pl/images/files/inspiracje/9.pdf>

10. Opis projektu: „Zagrajmy w eksperymenty”

Link: <http://civispolonus.org.pl/images/files/inspiracje/10.pdf>

11. Opis projektu: „Rozegraj Unię – debaty o Prezydencji w bibliotekach publicznych”

Link: <http://civispolonus.org.pl/images/files/inspiracje/11.pdf>

O FUNDACJI

Fundacja Civis Polonus stawia sobie za cel rozwijanie postaw obywatelskich umożliwiających jednostkom aktywne uczestniczenie w życiu publicznym. Dobre państwo jest bowiem wspólnotą otwartych, kompetentnych, zaangażowanych obywateli.

Obywatele otwarci to ludzie lubiący innych, wrażliwi, ufni, umiejący budować więzi międzyludzkie.

Kompetentni obywatele to tacy, którzy znają swoje uprawnienia, wiedzą, jak z nich korzystać. To partnerzy administracji publicznej, a nie jej petenci.

Obywatele zaangażowani, czyli wierzący w to, że ich udział w życiu wspólnoty ma sens, troszczący się o jej stan oraz przyszłość, gotowi, aby wziąć odpowiedzialność za siebie i innych.

Cel ten realizujemy przez projektowanie sytuacji edukacyjnych, które dają szansę na autentyczne i znaczące uczestnictwo w życiu szkoły i społeczności lokalnej.

Podejmujemy różnorodne działania wzmacniające potencjał jednostek jako obywateli. Pracujemy z przedstawicielami administracji publicznej, by wspólnie kreować mechanizmy udziału obywateli w procesach decyzyjnych. Tworzymy programy aktywnej edukacji obywatelskiej na poziomie szkół i gmin. Bardzo ważne jest dla nas podejmowanie refleksji na temat charakteru i istoty współczesnego obywatelstwa. Pomaga nam ona wyznaczać kierunki projektowanych działań.

Od 2011 roku zajmujemy się rozwijaniem edukacji obywatelskiej w bibliotekach. Biblioteki publiczne są w skali lokalnej unikalnymi miejscami, które mogą przyczyniać się do rozwoju społeczności, także poprzez podejmowanie działań w obszarze edukacji obywatelskiej. Właśnie biblioteki publiczne mają do tego wyjątkowo dobre warunki – istotą ich funkcji jest ułatwianie poznania oraz dostarczanie wiedzy – także tej, która pozwala jednostkom funkcjonować w roli obywateli.

Na co dzień zajmujemy się tworzeniem i wdrażaniem projektów, doceniając jednocześnie wagę zabierania głosu w dyskusji publicznej, uczestniczenia w działaniach koalicyjnych oraz prowadzenia rzecznictwa na rzecz edukacji obywatelskiej w Polsce.

www.civispolonus.org.pl

FRSI FUNDACJA
ROZWOJU
SPOŁECZEŃSTWA
INFORMACYJNEGO

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

**fundacja
civis polonus**

program
rozwoju
bibliotek